

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: 2. stupeň ZŠ
Studijní obor Geografie – český jazyk
(kombinace)

**TRADIČNÍ ŘEMESLA NA FRÝDLANTSKU A
JEJICH VLIV NA CESTOVNÍ RUCH
TRADITIONAL HANDCRAFTS IN FRÝDLANT
REGION AND THEIR ROLE FOR
DEVELOPMENT OF TURISM**

Diplomová práce: *O9-FP-KGE-02*

Autor:
Lucie SUCHÁ (ZINKOVÁ)

Podpis:

Adresa:
Jateční 588
40721, Česká Kamenice

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Šmída, PhD.
Konzultant: PhDr. Jitka Doubnerová

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
76	3	15	7	18	6

V Liberci dne: 12. 12. 2008

Katedra: Geografie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Lucie SUCHÁ
adresa: Jateční 588, Česká Kamenice 407 21
obor (kombinace): Čj - Ze

Název DP: Tradiční řemesla na Frýdlantsku a jejich role
v rozvoji cestovního ruchu

Název DP v angličtině: Traditional handcrafts in Frýdlant region and their role
for development of tourism

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Šmída, PhD.

Konzultant: PhDr. Jitka Doubnerová

Termín odevzdání:

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne

.....

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

.....

Datum:

Podpis:

Název DP: Tradiční řemesla na Frýdlantsku a jejich role v rozvoji cestovního ruchu

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Šmída

Úvod:

Frýdlantsko patří mezi části České republiky, které byly po 2. světové válce vysídleny a původní německé obyvatelstvo nahrazeno novými českými obyvateli osídlujícími pohraničí. S původním obyvatelstvem vymizela i původní řemesla. Naopak s novými obyvateli se do tohoto prostoru dostala řemesla nová, z nichž některá přetrvala do dneška a představují zajímavý potenciál pro rozvoj cestovního ruchu.

Diplomová práce zpracovává téma zadané ve spolupráci se Společností pro Jizerské hory se sídlem v Liberci a její výsledky budou využity pro potřeby jejích aktivit na Frýdlantsku.

Cíl:

Cílem diplomové práce je:

1. zjistit, která řemesla se na Frýdlantsku vyskytovala dříve a která se na Frýdlantsku dochovala dodnes, pokusit se o zhodnocení rozšíření a významu lidových řemesel pro region Frýdlantsko; zaměřit se na odlišný vývoj řemesel na Frýdlantsku, v sousedním Německu a Polsku
2. zjistit, jaký mají tradiční řemesla vliv na cestovní ruch
3. vytvořit soubor tematických map (výskyt řemesel, počet obyvatel zabývajících se řemesly) a návrh struktury webových stránek s touto tematikou jako základu pro informační systém o regionu

Požadavky:

Požaduje se vytvoření souboru tematických map, přehledu vývoje řemesel na Frýdlantsku. Srovnání řemesel na Frýdlantsku a v sousedním Německu a Polsku. Vytvoření návrhu webových stránek k tématu řemeslná výroba na Frýdlantsku.

Literatura:

Anděl, R., Karpaš, R.: *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec, 2002, 421 s.

Kolektiv: *Stalo se na severu Čech 1900/2000*. Liberec, Nakladatelství 555, 2001, 207 s.

Řeháček, M.: *Hrádecko krajina na Nise*. Liberec, Polda, 2001, 349 s.

Schejbalová, J., Schejbal, J.V.: *Krajem skla a bižuterie*. Liberec, Nakladatelství Jakoubě, 1998, 192 s.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použitím uvedené literatury.“

V Liberci dne: 10.12. 2006

Lucie SUCHÁ

Poděkování

Své poděkování bych ráda vyjádřila vedoucímu diplomové práce Mgr. Jiřímu Šmídovi, PhD., za jeho inspirující rady, nápady a lidský přístup při odborném vedení mé diplomové práce.

Poděkování patří i konzultantce mé diplomové práce PhDr. Jitce Doubnerové, která mi poradila, jak při práci postupovat a co by bylo vhodné do DP ještě zpracovat.

Dále bych chtěla poděkovat panu Jechovi, který mi poskytl řadu informací z historie řemesel na Frýdlantsku, zapůjčil mnoho pramenů ke studiu a věnoval mi svůj volný čas.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým rodičům za jejich psychickou a finanční podporu během celého mého studia a samozřejmě i svému manželovi za psychickou podporu a za vytvoření vhodných podmínek k dokončení mé DP.

Tradiční řemesla na Frýdlantsku a jejich vliv na cestovní ruch

SUCHÁ Lucie

DP-2008

Vedoucí DP: Mgr. Jiří Šmída, Phd.

Resumé

Diplomová práce se snaží zmapovat rozšíření dnešních řemesel na Frýdlantsku, která lze považovat za tradiční. Dále se snaží zmapovat jejich návaznost na dřívější řemesla. Předkládá návrh na spojení řemesel a turistického ruchu a s tím související propagaci regionu s těmito řemesly. Součástí této práce je návrh webových stránek a souboru tematických map věnované řemeslům v roce 1915.

Traditional handcrafts in Frýdlant region and their role for development of tourism

Resume

This dissertation tries to map the expansion of present crafts in Frýdlant region, which could be considered as traditional crafts. The next aim is an effort of mapping earlier crafts' sequences. It tries a suggestion of present crafts connection with tourism in Frýdlant region and the promotion of this area by connection with tourism improvement. The proposal of web-pages is a part of this dissertation and a collection of thematic maps, which are devoted to crafts in 1915, as well.

Traditionele Handwerke und deren Einfluss auf Tourismus im Bezirk Frýdlant

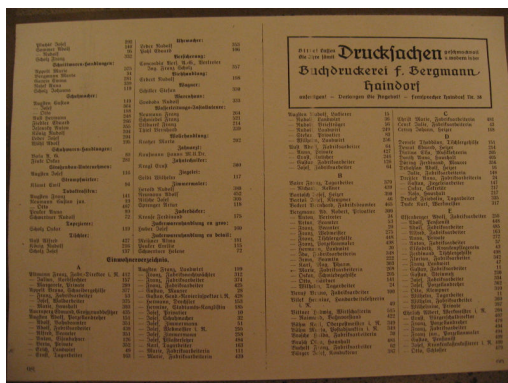
Resümee

Die Diplomarbeit bemüht sich die Ausdehnung der traditionellen Handwerken im Gebiet von der Stadt Frydlant zu zusammenfassen. Dabei wird auch die Anknüpfung an die früheren Handwerke angesehen. Es wird ein Konzept der Verknüpfung zwischen der heutigen Handwerken und dem Tourismus vorgestellt und anschließend die Propagation dieser Region im Zusammenhang mit den Handwerken dargestellt. Die Diplomarbeit enthält auch einen Webseitenvorschlag und ein thematisches Kartenwerk, das den Handwerken im Jahr 1915 gewidmet ist.

Možné zdroje informací

Problematikou řemesel na Frýdlantsku současných či minulých se zabývá několik publikací. Samotné internetové stránky věnované pouze tomuto tématu nejsou.

Publikace

Pro získání informací o původních řemeslech mi posloužil *Adresář okresu Frýdlant z roku 1915*. Adresář je psán německy - švabachem. Obsahuje soupis obyvatel Frýdlantska (vždy jen zástupců rodiny, převážně otce) a způsobu jejich obživy. Počet obyvatel z toho tudíž nevyčteme. Seznam je řazen podle obcí, dále pak podle zaměstnání/řemesel. Vytisknuto ve Frýdlantě. Jednotlivé obce zasílaly informace o obyvatelích, když obec údaje nedodala, nebyla v adresáři uvedena. Adresář byl volně prodejný.

Publikace *Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor* (Anděl, Karpaš, 2002) nás seznamuje s Frýdlantskem. Zabývá se popisem přírody a krajiny, dále nás provede jednotlivými staletími, ve kterých nás informuje o nejdůležitějších událostech. Samostatná kapitola je věnována problematice tradičních řemesel Frýdlantska, řemesla jsou dokumentována dobovými fotografiemi. Chybí však zcela popis rozšíření a statistické údaje, které by řemeslníky kvantifikovaly.

Publikace *Historický lexikon obcí České republiky* (Kolektiv, 2006) obsahuje přehled počtu obyvatel všech obcí České republiky. Je členěn podle krajů, kraj dále podle okresů. Čerpala jsem z něho počet obyvatel v roce 1910. Existuje v knižní podobě, ale i na internetových stránkách Českého statistického úřadu.

Povídání o Frýdlantsku (Sýkora, 1996) je velmi úzká brožura, ale najdeme v ní i stručnou charakteristiku regionu. Zaměřuje se na nejdůležitější řemesla a události, které Frýdlantsko postihly. Také se věnuje, i když jen velmi stručně, historii a vývoji největších obcí na Frýdlantsku.

Publikace *999 turistických zajímavostí České republiky* (David, Soukup, 2002) a *666 přírodních krás České republiky* (David, Kraus, 2005) se týkají celé České republiky.

Jsou rozděleny do dvou částí, v té první jsou dle abecedy řazeny přírodní či kulturní zajímavosti, je o nich uvedeno několik základních informací. Je doplněna mnoha barevnými fotografiemi. Ve druhé části je mapa republiky v měřítku 1 : 200 000. V mapě jsou barevně zvýrazněny již zmiňované památky. Předpokládala jsem, že památky, které jsou v mapě zvýrazněny, budou v knize popsány, ale nikoliv.

Publikace *Jizerské hory* (Nevrlý a kolektiv, 1983) je poměrně stará, vyšla v roce 1983, sloužila jako turistický průvodce, postupně vycházela celá řada těchto průvodců, které tvořily jednu sérii. V průvodci najdeme popsaných mnoho turistických či přírodně zajímavých míst z Jizerských hor. Mně posloužila jako pramen k získání informací o některých zeměpisných zajímavostech, které by stály za návštěvu. Jsem si vědoma stáří publikace, ale myslím, že na charakteristiku skal či údolí to nemá značný vliv. Obsahuje malé černobílé mapky, které se váží k určitým místům např. Bedřichov – Josefův Důl, dále velkou turistickou mapu s vyznačenými turistickými stezkami.

Knihy *Naše hory* (Čihař, 2002) se celkem podrobně věnuje významným pohořím v České republice (Šumava, Krkonoše, Jizerské hory, Krušné hory, atd.). Dozvíme se něco z geologie, něco o přírodě, o tamních živočiších. U každého pohoří též najdeme několik zajímavostí a typů na výlet. Čerpala jsme zde informace, které se týkají Jizerských hor na Frýdlantsku. Publikace je doplněna mnoha barevnými fotografiemi.

Diplomová práce

K vypracování své diplomové práce jsem použila práci *Využití freeware GIS ve výuce zeměpisu* (Hušková, 2008). Tuto práci s mou nespojuje žádné společné ani podobné téma, nepoužila jsem ji jako podkladový zdroj informací, ale čerpala jsem z ní inspiraci pro tvorbu rešerší, číslování a rozvržení kapitol.

Internetové stránky

Internetové stránky věnované pouze řemeslům nejsou, jak už jsem se zmínila v úvodu rešerší.

Pracovala jsem se stránkami www.czso.cz, ze kterých jsem čerpala statistické údaje o počtu obyvatel, o nezaměstnanosti.

Při měření vzdáleností mezi Frýdlandem a polskými a německými městy mi pomohly stránky www.mapy.cz. Tyto stránky jsem dále využila při plánování tras za řemesly a při plánování exkurze pro žáky druhého stupně základní školy.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíle diplomové práce	12
3. Metody zpracování	13
4. Vymezení zkoumaného území.....	15
4.1 Charakteristika přírody	15
4.1.1 Podnebí	15
4.1.2 Členitost reliéfu.....	16
4.1.3 Geologie.....	16
4.2 Charakteristika společnosti	17
4.3. Infrastruktura	20
4.4 Cestovní ruch	21
4.5 Vývoj obyvatelstva	22
4.6 Shrnutí.....	24
5. Původní řemesla na Frýdlantsku	25
5.1. Řemesla pro základní obživu	27
5.2 Služby	30
5.3 Běžná řemesla	32
5.4 Specifická řemesla	36
6. Řemesla na Frýdlantsku dnes	43
6.1. Otázky k rozhovoru	46
6.2. Odpovědi pana Nováka z Poustky	47
7. Vzájemné vztahy mezi řemesly v minulosti a dnes	49
8. Význam řemesel pro cestovní ruch.....	51
8.1 Cesta po dílnách s keramikou	52
8.2 Cesta po dílnách s textilem	55
8.3 Cesta po dílnách s výrobky ze dřeva	56
8.4 Cesta po dílnách s výrobky z medu a včelími produkty	56
8.5 Cesta po výrobě mléka a mléčných výrobcích	57
8.6 Pěstování jirů	57
8.7 Cesta za zemědělci.....	58
9. Výstupy.....	59
9.1 Moje vize	59
9.2 Praktické využití cesty za textilem na ZŠ	60
9.2.1 Trasa.....	60
9.2.2 Úkoly pro žáky.....	60
9.2.3 Úkoly pro skupiny A a B	60
9.2.4 Úkoly pro skupiny C a D	61
9.2.5 Vyhodnocení	61
10. Závěr	62
Seznam bibliografických citací.....	63
Přílohy.....	65
Příloha 1: Návrh struktury webových stránek	66
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (a).....	67
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (b).....	68
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (c).....	69
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (d).....	70
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (e).....	71

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (f)	72
Příloha 7: Slovníček překladu řemesel (Nj – Čj).....	76

1. Úvod

Tradiční řemesla na Frýdlantsku zaznamenala velký vývoj a prodělala mnoho změn. Tyto změny byly převážně ovlivněny historickými událostmi. Nejvíce změn se dostavilo po konci 2. světové války, kdy se na Frýdlantsku vyměnila velká část obyvatelstva, s novými obyvateli tak vznikla nová řemesla, která v řadě případů na tradici nenavazovala.

Do poloviny 20. století řemesla neměla příliš velký vliv na cestovní ruch, dá se říci, že řemesla začala cestovní ruch ovlivňovat až v devadesátých letech 20. století. Je to dáno tím, že až nyní se začíná podporovat rozvoj řemesel a vytvářet tak pro ně vhodné podmínky. Slavnosti, které jsou právě zde pořádány, mají příznivý vliv na cestovní ruch. Podpora řemeslné výroby přichází i přímo z regionu. Občanská sdružení, mikroregiony, další neziskové organizace poskytují živnostníkům provozujícím ruční řemeslnou výrobu podporu v podobě odborného poradenství, v oblasti čerpání dotačních titulů, legislativy nebo např. zapojení do cestovního ruchu regionu. Významnou roli v tomto smyslu na Frýdlantsku sehrává občanské sdružení „Vyrobeno na Frýdlantsku“ a společnost pro Jizerské hory, nositel projektu Poradenské centrum pro venkov Frýdlant realizováno v letech 2005–2007.

Téma diplomové práce bylo vybráno na základě toho, že se této problematice věnuje poměrně málo knih a publikací. Knih, které se týkají Frýdlantska, je sice hodně, ale velmi málo z nich se věnuje řemeslům. Někde můžeme najít historii řemesel, ale věnuje se jí jen okrajově a už vůbec nikde nenajdeme srovnání se současností.

Pokud by tato práce přispěla ke srovnání řemesel na Frýdlantsku v minulosti a současnosti, pokud by zároveň přispěla k návrhu nápomoci rozvoje cestovního ruchu ve smyslu propojení s řemesly, bude splněn i cíl této práce.

2. Cíle diplomové práce

Diplomové práce by měla zjistit, jestli existují nějaké spojitosti a souvislosti mezi řemesly, která se na Frýdlantsku vyskytovala dříve a která se na Frýdlantsku dochovala dodnes.

- najít spojitosti či rozlišnosti
- definovat pojem tradiční řemeslo, pokusit se o zhodnocení a rozšíření významu řemesel pro region Frýdlantsko
- zjistit, jestli řemesla na Frýdlantsku pozitivně ovlivňují cestovní ruch, pokusit se je spojit s geografickými či historickými zajímavostmi
- pokusit se zhodnotit vývoj řemesel u nás a v sousedním Německu a Polsku
- vytvořit soubor tematických map
- vytvořit návrh struktury webových stránek

3. Metody zpracování

Na počátku práce jsem musela najít zdroje dat, které by mi pomohly při její tvorbě. Občas to ale bylo komplikované, neboť publikací týkajících se tohoto tématu jsem příliš mnoho k dispozici neměla. Mimo několika knih jsem musela pracovat i s archivními materiály, které jsou psány v německém jazyce a švabachem. Musela jsem se tedy potýkat s problémem překladu. K překladu jsem použila slovník na www.seznam.cz, dále mi s překladem pomáhal manžel, jelikož umí německy. Německé názvy řemesel byly mnohdy velmi dlouhé a slovník měl s překladem problémy. Některé názvy se mi nepodařilo přeložit vůbec, taková řemesla jsem poté konzultovala s kronikářem v Hejnicích, který mi ochotně pomohl. Další problém spočíval v tom, že pro jedno řemeslo byly použity dva německé výrazy (např. kloboukář byl uveden jako kloboučník a jako modistka, jedná se o totéž řemeslo).

Dále jsem mimo běžné literatury pracovala se statistickými ročenkami (www.czso.cz a Historický lexikon obcí České republiky), které mi pomohly při sestavování grafů a tabulek.

Další potřebné prameny jsem získala řízeným rozhovorem (neboli sbíráním pomocí orální historie) s místními rodáky. Od nich jsem se dozvěděla mnoho zajímavého a potřebného pro svou práci. Zároveň mi poskytly nějaké písemné materiály (viz Adresář, 1915) a předměty k fotodokumentaci (viz hrneček, váza).

Chtěla jsem zjistit vztah lidí k řemeslům a Frýdlantsku vůbec, dále jejich důvody, které vedly k založení soukromých dílen, a tak i k obnovení tradice. Kvůli autenticitě a objektivnosti jsem položila naprosto stejné otázky dvěma současným řemeslníkům. Rozhovor nám má také ukázat, jaký přínos pro Frýdlantsko tyto dílny mají.

Abych lépe „nasála“ atmosféru Frýdlantska, především řemesel, a seznámila se místními řemeslníky, navštívila jsem pár slavností. Konkrétně to byly Valdštejnské slavnosti a Slanosti sýra, oboje slavnosti se pořádají ve Frýdlantě. Při obou slavnostech jsem se aktivně zapojila. Pomáhala jsem s organizací a při Slavnostech sýra jsem prodávala v jednom stánku kozí sýr.

Dále jsem pořizovala fotodokumentaci, tu jsem převážně pořídila na již zmiňovaných slavnostech. Fotila jsem pomocí digitálního fotoaparátu Canon Power Shot A520.

Na základě získaných podkladů o rozšíření řemesel jsem pracovala s různými mapami, které mi pomohly propojit řemesla s cestovním ruchem. Uvědomila jsem si jejich vzájemný vztah a měla jsem možnost zamyslet se nad různými trasami, které by vedly po turistických zajímavostech a zároveň by nám umožnily návštěvu některých dílen právě s tradičními řemesly, která jsou na Frýdlantsku dnes.

Abych mohla dojít k nějakému přehlednému a jasnému závěru a zároveň sestavit nějaký vhodný výstup, který se dá uplatnit v geografii, vytvořila jsem soubor tematických map. Tematické mapy se vztahují k tématu diplomové práce. K jejich tvorbě jsem využila programu Arc GIS 9.3, data ArcČR500.

Při práci mi velmi pomohla počítačová technika. Bez ní by vytvoření diplomové práce nebylo rozhodně možné. Jedná se v první řadě o napsání diplomové práce a také o tvorbu map. V dnešní době se bez ní neobejdeme ani při stahování a upravování fotografií

4. Vymezení zkoumaného území

Frýdlantsko neboli Frýdlantský výběžek je označován jako severní část Libereckého kraje. Zároveň je to druhý nejsevernější výběžek České republiky, ten nejsevernější je Šluknovský. Tento region je příhraniční, neboť sousedí s Polskem. Frýdlantsko je členem Euroregionu Nisa.

Frýdlantsko patří svou rozlohou podle plochy ORP na Liberecku mezi větší regiony, jeho rozloha je 319 km² (Řeháček, Vinklát, 1999). Můžeme ho rozčlenit do osmnácti samosprávních obcí, ve kterých žije celkem 24 tisíc obyvatel (Řeháček, Vinklát, 1999). O Frýdlantsku se dá říci, že je vstupní branou do Jizerských hor, ty oddělují tento region od zbytku Libereckého kraje.

4.1 Charakteristika přírody

Na Frýdlantsku jsou vyhlášeny dvě přírodní rezervace - Meandry Smědé a Křížový vrch, tři přírodní památky Bílá skála, Kodešova skála a Kamenný vrch a v roce 1997 byl vyhlášen také přírodní park Peklo (18,5 km²) (Řeháček, Vinklát, 1999).

Najdeme zde mnoho chráněných druhů rostlin a živočichů.

Mimo chráněných živočichů se zde setkáme i s ochranou vodních zdrojů. Např. celý tok řeky Řasnice se nachází v ochranném pásmu. Díky minerálním pramenům, které jsou nejvíce u Lázní Libverda se v území kolem tohoto města a města Hejnic až po horu Smrk rozprostírá zóna ochranného pásma lázeňských zdrojů a minerálních pramenů.

4.1.1 Podnebí

Podnebí je v tomto regionu poměrně různorodé, určitě souvisí s nadmořskou výškou. Podle Quitta (Kolektiv, 2008) je nejchladnější oblastí z Frýdlantska ta část, kam zasahují Jizerské hory, tzv. Jizerské předhůří, tato oblast je označována symbolem CH7. Zbytek Frýdlantska, kde převládají nížiny, můžeme označit jako oblast mírně teplou, kde průměrné roční teploty dosahují 8-9°C.

Průměrný roční úhrn srážek také souvisí s nadmořskou výškou. V oblastech, kde je nadmořská výška nejnižší, se roční srážky pohybují v průměru kolem 700 mm. Ovšem průměrné roční srážky se pohybují v rozmezí 800–1000 mm. Nejvyšších hodnot dosahuje část, kam zasahují Jizerské hory, jejichž průměrná roční hodnota je až 1300 mm (Nevrlý a kol., 1983).

4.1.2 Členitost reliéfu

Geomorfologicky je Frýdlantsko pahorkatina s průměrnou nadmořskou výškou mezi 300 a 500 metry (Sýkora, 1996). Frýdlantsko patří do provincie Česká vysočina, celý tento region se řadí do Krkonošsko-jesenické soustavy, spadá do části, která nese název Krkonošská oblast. Na území Frýdlantska se rozkládá geomorfologický celek Frýdlantská pahorkatina a geomorfologický okrsek Vysoký jizerský hřbet, který spadá do Smrčské hornatiny, ta je součástí Jizerských hor (Kolektiv, 2002).

Obecně můžeme říci, že reliéf není příliš členitý, je jednotvárný. Nejvyšším bodem je hora Smrk, která měří 1 124 m. Naopak nejnižší položeným bodem Frýdlantska je místo, kde řeka Smědá opouští Českou republiku a dále teče do Polska. Tento bod najdeme v obci Ves a jeho nadmořská výška je 208 m. Na celém území Frýdlantska převládají nížiny, nejnižší nadmořskou výšku má území severně od obce Višňová.

4.1.3 Geologie

Geologická historie Frýdlantska je velmi pestrá. Dokonce i v současnosti se reliéf stále mění a utváří. Největší význam však měla doba třetihor, kdy tektonickými pohyby vznikly Jizerské hory. Dokonce ani Frýdlantsko nebylo ušetřeno době ledové, ta poslední tu vytvořila severský ledovec, který se zastavil právě o Jizerské hory a tím pádem mu byl znemožněn další postup.

Po oteplení se odkryly masové sruby severní části Jizerských hor, mezi které patří např. Ořešník, Hajní kostel, Frýdlantské cimbuří. Památkou na tuto dobu nám zůstaly naplavené písky s valouny křemene.

Frýdlantsko, rozlohou malé území, je relativně bohaté na nerostné suroviny. V místech, kde se rozprostírají Jizerské hory, se pod povrchem nachází hrubozrnná žula. V okolí měst Frýdlantu a Heřmanic se můžeme na povrchu setkat s vystupujícími čedičovými vyvělinami, které díky své sloupcové odlučnosti nazýváme jako „varhany“, např. Kodešova skála. V místě u obce Višňová, které je označováno jako Pohanské kameny, najdeme tzv. rumburskou žulu s namodralými krystaly křemene (Řeháček, Vinklát, 1999).

Ve východní části, kolem města Nové Město pod Smrkem, se nachází krystalická břidlice, která dříve sloužila k těžbě rudy a barevných kovů, převážně cínu.

Velký problém pro životní prostředí způsobuje uhelná pánev, která pokračuje do sousedního Polska. Těžba pokračuje dodnes, je zde těžen lignit.

4.2 Charakteristika společnosti

Frýdlantsko je součástí Libereckého kraje, je to jeho nejsevernější část. Podle ČSU má Frýdlantsko (k 31. 12. 2007) jednu obec s rozšířenou působností, která nese název Frýdlant. Počet obyvatel přesáhl na celém Frýdlantsku k tomuto datu 24 500. Dále můžeme Frýdlantsko rozčlenit do osmnácti obcí a čtyř měst. Ovšem katastrálních území zde najdeme 34.

Frýdlantsko je příhraniční oblast, celý tento výběžek je obklopen hranicemi s Polskem. K hranicím s Německem to z Frýdlantska také není daleko, dá se říci, že se Frýdlantsko rozkládá v tzv. trojmezí.

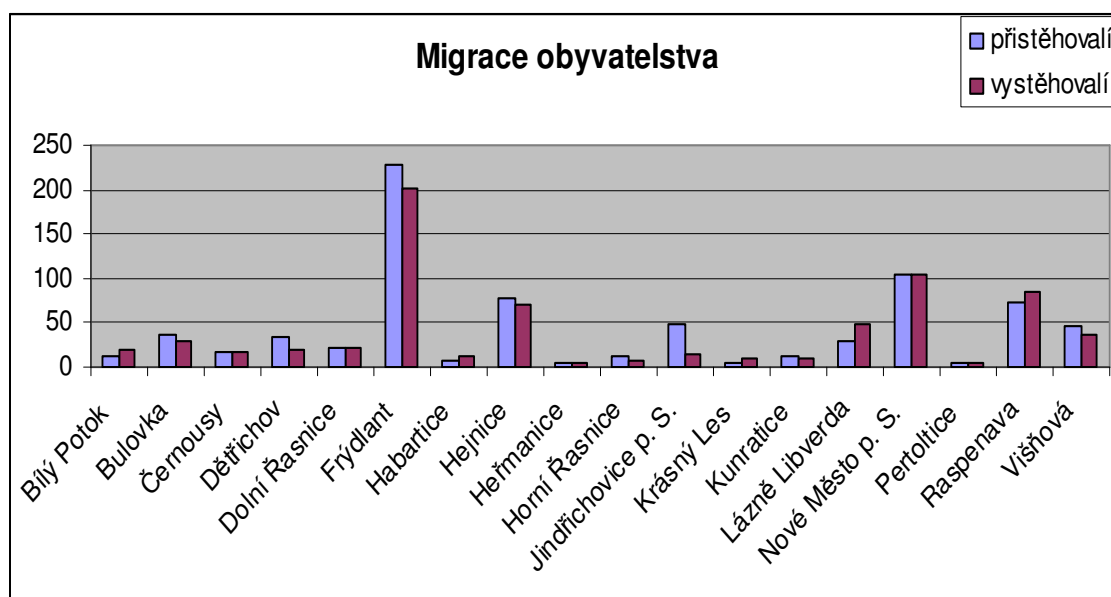
Průměrná hustota obyvatel v České republice je přibližně 130 obyvatel na 1 km². Průměrná hustota na Frýdlantsku se pohybuje v rozmezí 30–70 obyvatel na 1 km². Ovšem tomuto průměru se vymykají obce (obce s pověřeným obecním úřadem) Pertoltice, Bulovka a Horní Řasnice, zde průměrná hustota zalidnění dosahuje pouze hodnot nižších než 30. Naopak mezi nejvíce zalidněné obce patří Frýdlant a Nové Město pod Smrkem, kde hodnoty dosahují 110–250 obyvatel na 1 km². Z čehož vyplývá, že Frýdlantsko má menší průměrnou hustotu zalidnění než celá Česká republika. Ve srovnání se zbytkem Libereckého kraje si Frýdlantsko nevede nijak špatně. Samozřejmě nejvíce zalidněné je Liberecko, ale s ostatními částmi je Frýdlantsko téměř srovnatelné.

Jako v celém Libereckém kraji tak i ve Frýdlantsku převládá věková skupina obyvatel v rozmezí 15 – 64 let, tedy produktivní skupina obyvatel. Ovšem k rozdílu dochází ve skupině předproduktivní a poproduktivní. Téměř v celém kraji, mimo ORP Česká Lípa, je stejný podíl lidí ve věku 0 – 14 a 65 let a více. Kdežto na Frýdlantsku dochází k malému rozdílu. Mírně převládá skupina předproduktivní nad skupinou poproduktivní. Což může být do určité míry výhoda, neboť nedochází ke stárnutí populace.

Což může být způsobeno přirozeným přírůstkem, neboť ten je zde vyšší než průměrný přírůstek v Libereckém kraji. Stejných hodnot jako Frýdlantsko dosahuje dále Česká Lípa a Jablonec nad Nisou. Dokonce obce Tanvald, Jilemnice a Turnov dosahují

záporných hodnot, nemluvíme tedy o přirozeném přírůstku, ale o úbytku. Přirozený přírůstek na Frýdlantsku má hodnotu kolem 2 ‰ (Kolektiv, 2003).

Nejenže je zde vyšší přirozený přírůstek, dokonce převládá počet lidí, kteří se přistěhují, než kteří se vystěhují. Jelikož rozdíl je kladný téměř v každé obci, vyplývá z toho závěr, že se sem lidé stěhují z jiné části republiky.

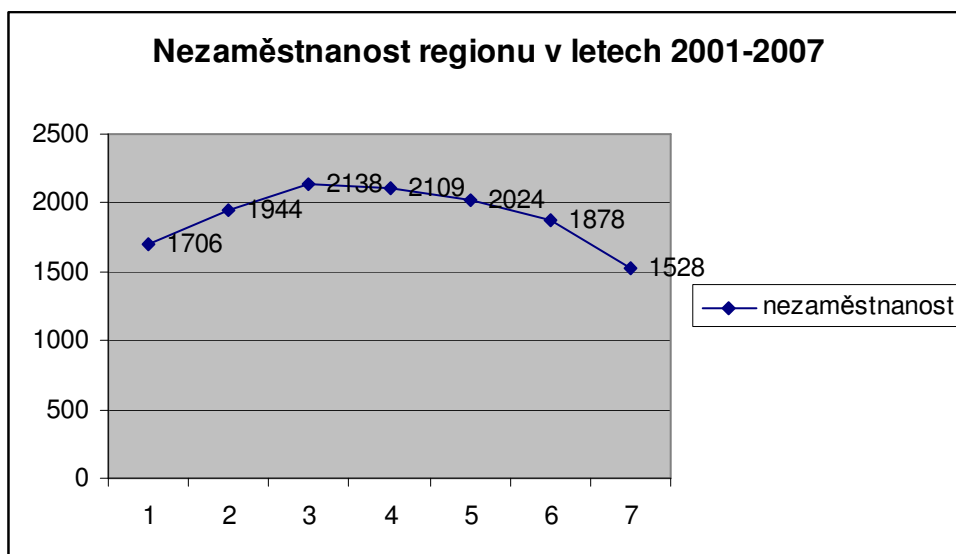
Graf 1: Migrace obyvatelstva na Frýdlantsku za rok 2007 (zdroj: www.czso.cz)

Podle Krajského úřadu Libereckého kraje k roku 2003 (Kolektiv, 2003) převažuje průměrné vzdělání, konkrétně v pěti obcích. Stejný počet stupňů vzdělání dosáhla nejnižší a podprůměrná vzdělanost obyvatelstva, oba stupně mají zastoupení u čtyř obcí. Dvě obce, Heřmanice a Habartice, mají nadprůměrné vzdělání a jen jedna jediná obec, Frýdlant, dosáhla nejvyššího stupně vzdělanosti.

Ukazatelem, který vypovídá o sociální úrovni obyvatel, je určitě nezaměstnanost. Oblasti, které patří do sociálně slabých, mají vysokou nezaměstnanost. Na Frýdlantsku došlo k výraznému posunu k lepšímu. Podle tabulky 1 a grafu 2 vidíme, že nezaměstnanost klesá. Podle obrázku 1, kde je srovnání nezaměstnanosti na Frýdlantsku s celým Libereckým krajem, vidíme, že nezaměstnanost je zde vyšší.

Název obce	Míra nezaměstnanosti, k 31.12.						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bulovka	48	48	54	46	64	56	48
Bílý Potok	77	95	112	104	106	91	72
Černousy	36	33	6	52	49	37	38
Děřichov	40	54	57	60	53	54	44
Dolní Řasnice	48	46	50	41	37	37	22
Frýdlant	430	498	552	522	522	490	423
Habartice	16	33	41	42	45	31	21
Hejnice	160	172	207	203	188	175	142
Heřmanice	14	18	21	11	12	14	9
Horní Řasnice	29	35	21	25	27	33	28
Jindřichovice pod S.	43	60	73	66	53	60	43
Krásný Les	29	31	25	27	29	70	32
Kunratice	35	44	42	44	33	22	29
Lázně Libverda	35	31	36	40	38	27	27
Nové Město p. S.	308	353	426	421	387	342	261
Pertoltice	12	18	24	29	19	22	16
Raspenava	235	247	279	271	260	230	193
Višňová	111	128	112	105	102	87	80

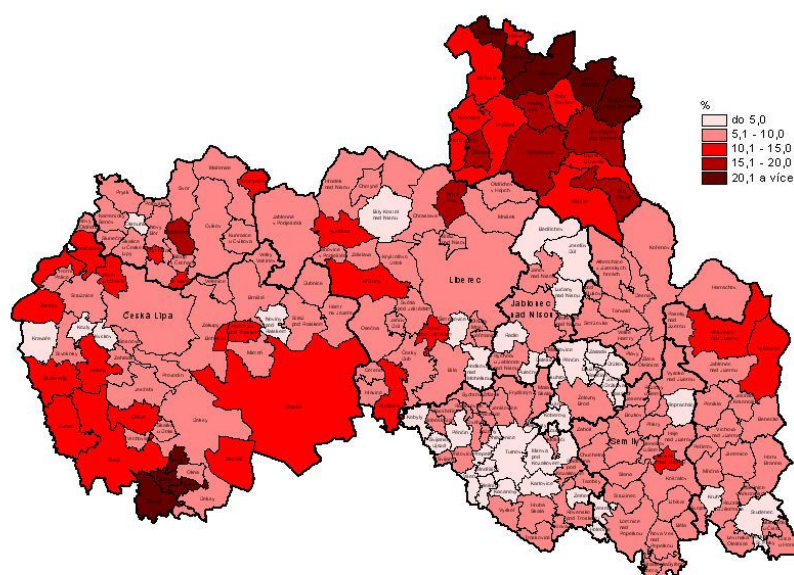
Tab. 1: Počet nezaměstnaných lidí k danému roku (zdroj: www.czso.cz)

Graf 2: Vývoj nezaměstnanosti na Frýdlantsku v letech 2001 - 2007 (zdroj: www.czso.cz)

Je zajímavé, že míra nezaměstnanosti na Frýdlantsku klesá, ale i přesto je tato část Libereckého kraje nejvíce postižena nezaměstnaností (viz obr.1), na tu si stále stěžuje mnoho zdejších obyvatel.

Míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2006

Obr. 1: Porovnání nezaměstnanosti Frýdlantska a Libereckého kraje (zdroj: www.czso.cz, 29.11.2008)

4.3. Infrastruktura

Dopravní obslužnost pro Frýdlantsko může znamenat velký problém. Na dopravě je dnes závislé úplně všechno. Bohužel můžeme říci, že Frýdlantsko je dopravně odříznuto od zbytku regionu.

S celým Libereckým krajem je spojeno pouze hlavní tepnou přes Albrechtické sedlo (silnice I. třídy číslo 10), pokud pojedeme z Liberce. Toto je jediná přímá přístupová cesta do Frýdlantu. Pokud bychom chtěli jet do Raspenavy či do Hejnic, nabízí se nám druhá varianta, v Mníšku sjet na silnici III. třídy a jet přes Oldřichov v Hájích. A tzv. Soušskou silnicí (silnice číslo 290), pokud pojedeme z Tanvaldu, či Kořenova, tato silnice je přístupná pouze v létě (Doubnerová, 2006). Jiný možný přístup po silnici do této oblasti není. Pro nás to znamená, že musíme najet plno kilometrů, abychom tento region navštívili, což může i odradit potencionální návštěvníky.

Pokud bychom chtěli po regionu cestovat vlakem, bude to též problém, železnice nevede totiž do všech obcí. Vlakem se můžeme z Liberce bez problémů dostat do Raspenavy, kde se nám železnice rozděluje a vytváří tak dopravní uzel. Z Raspenavy můžeme pokračovat do Hejnic a Bílého Potoka, kde trať končí. Druhý směr z Raspenavy vede do Frýdlantu, odkud trať vede do Vsi. Ve Frýdlantě se nám nabízí druhá možnost cesty vlakem a to směrem přes Krásný Les do Nového Města pod Smrkem. Z Nového Města vede ještě vlakové spojení do Jindřichovic pod Smrkem. Ale naprosto bez vlakové dostupnosti jsou obce Habartice, Černousy, Pertoltice, Bulovka,

Srbská, Dolní Oldříš, Horní Řasnice, Andělka, Kunratice, Lázně Libverda. Myslím, že pro rozvoj cestovního ruchu je dopravní obslužnost velmi důležitá.

Autobusová doprava je na tom podstatně lépe než vlaková. Silnice vedou totiž do každé obce. Ovšem, jak už jsem se zmiňovala, silnice vedou po Frýdlantsku zbytečně klikatě a my tak musíme ujet plno zbytečných kilometrů. Navíc terén autobusové dopravě neumožňuje příliš velkou rychlost, zvláště, když trasy vedou přes mnoho obcí, autobusová doprava je tedy velmi pomalá. Mezi malými obcemi není ani tak moc frekventovaná, lidé musí na autobusové spojení dlouho čekat.

Frýdlantsko má jednu velkou výhodu, a to hranice s Polskem. Zvláště od doby, kdy ČR vstoupila do prostoru Schengenské dohody, můžeme se přes hranice pohybovat zcela volně bez jakéhokoliv cestovního dokladu. Dopravní dostupnost je sice nedostačující, ale do okolních států to daleko není. Měřila jsem vzdálenost po silnici do větších sousedních měst, vycházela jsem z největšího města Frýdlantska, Frýdlantu. Do německého Görlitz najedeme necelých 32km a do Bautzenu 78km. Do polské Lubaně to je 39km a do známe Jeleni Góry 78km.

O odříznutí od zbytku Libereckého kraje svědčí i fakt, že většina obcí Frýdlantska není plynofikována. K roku 2002 mělo plynofikaci pouze šest obcí ORP, Frýdlant, Raspenava, Hejnice, Bílý Potok, Lázně Libverda a Nové Město pod Smrkem. Obec Dětřichov měla plynofikaci navrženou. Ostatní obce jsou bez plynofikace a bez návrhu na ní (Kolektiv, 2003).

4.4 Cestovní ruch

Díky umístění, Frýdlantsko leží na úpatí Jizerských hor, nám nabízí velmi širokou škálu využití cestovního ruchu. Zdejší krajina a reliéf skýtá mnoho možností, jak je využít. Je ideální pro sport, či jen tak pro relaxaci, navíc Frýdlantsko svým terénem nabízí vhodné podmínky pro cykloturistiku více, ale i méně zdatnému cyklistovi. Najdeme zde i památky historické.

Podle Bíny (2002) můžeme Frýdlantsko označit jako oblast se zvýšeným potenciálem pro cestovní ruch, jedná se o obce příhraniční. Dokonce obce Frýdlant, Nové Město pod Smrkem, Raspaneva, Hejnice, Lázně Libverda a Bílý Potok mají velmi vysoký potenciál cestovního ruchu.

Podle Bíny (2002) lze cíle cestovního ruchu lze rozlišit do tří skupin podle účelu:

- podle aktivity, kterou konkrétní krajina nabízí (cykloturistika, pěší turistika, zimní sporty, horolezectví,...)
- kulturně historické památky (hrady, muzea, skanzeny,...)
- kulturní, sportovní akce, které navštěvují diváci/účastníci odjinud

Frýdlantsko nám opravdu nabízí velmi širokou škálu pro výběr cestovního ruchu, ovšem jediným problémem by mohla být právě již zmiňovaná dopravní obslužnost. Co se týče stravovacích a ubytovacích zařízení, o ty tu nouze rozhodně není (viz kapitola 8).

Pokud chceme danou oblast označit za vhodnou pro cestovní ruch, musí splňovat několik aspektů a nabídnout možnosti pro využití. Zjišťujeme tedy, jestli nám krajina může nabídnout nějaké přírodní pozoruhodnosti, jestli je krajina vhodná pro pěší turistiku či cykloturistiku, v zimě potom pro zimní sporty (ať už se jedná o sjezdové či běžecké lyžování), v létě pro rekreaci u vody a vodní turistiku, pro horolezectví, sportovní myslivost či rybolov, možnost návštěvy historických památek či muzeí nebo skanzenů, jestli má zkoumaná oblast lázeňskou funkci nebo zda se pořádají veletrhy či tematické trhy s možností nákupu místních výrobků.

Frýdlantsko téměř všechny tyto aspekty splňuje. Lázně tu jsou, jistě přitahují spousty turistů. Turistických stezek pro pěší turistiku a cyklotras zde najdeme také mnoho. Díky Jizerským horám nabízí Frýdlantsko i dobré podmínky pro lyžování. Frýdlantské cimbuří nabízí vhodné podmínky pro horolezectví. Navštívit můžeme Frýdlantský zámek. Na Frýdlantsku se pořádají i tematické trhy, kde si můžeme zakoupit výrobky z místních dílen. Snad jediné, co tu chybí, je možnost využití vodních ploch k letní rekreaci. Lidé musí za vodními sporty dojíždět. Nové Město má sice přírodní koupaliště s kempem, ale voda je špinavá a lidé ho moc ke koupání nevyužívají. Se stejným problémem se potýkají i Jindřichovice pod Smrkem. Jinak nám Frýdlantsko nabízí velmi širokou nabídku aktivit.

4.5 Vývoj obyvatelstva

Frýdlantsko si ve svém vývoji prošlo několika změnami, ty byly vyžádány historickými okolnostmi. Tento region zaznamenal velké změny v osídlení.

V době stěhování národů sem přišli Slované, později Lužičtí Srbové. Srbové zde založili několik osad, patří mezi ně Háj, Ves, Loučná, Předlánce, Černousy, Saň i Srbská. Bezpečně víme, že u osady Loučná bylo nevelké slovanské útočištné hradiště (Sýkora, 1996).

Slované tu po sobě zanechali pro ně charakteristické znaky. Největší změny nastaly ve 13. století, kdy bylo Frýdlantsko osídleno Germány. V této době zde vznikaly obce za účelem zemědělské činnosti, proto vznikaly obce rozlehlé do velké dálky, a proto dodnes nemají vlastní náves. Byly to tyto osady: Andělka (německy Engelsdorf – Andělova ves), Albrechtice (německy Albrechtsdorf – Albrechtova ves), obdobně i Višňová, Kunratice, Dětrichov, Heřmanice, Bulovka, Habartice, Pertoltice, Arnoltice, Dolní Řasnice, Horní Řasnice, Dětrichov a Ludvíkov (Sýkora, 1996).

Název obce	Počet obyv. v roce 2007	Počet obyv. v roce 1910
Bulovka	673	2264
Bílý Potok	866	2012
Černousy	345	845
Dětrichov	667	1687
Dolní Řasnice	517	1498
Frýdlant	7 599	9337
Habartice	488	1459
Hejnice	2 768	3402
Heřmanice	229	1359
Horní Řasnice	240	1721
Jindřichovice p. S.	657	2977
Kunratice	383	833
Lázně Libverda	446	813
Krásný Les	443	1186
Nové Město p. S.	3 887	7510
Pertoltice	275	932
Raspenava	2 860	4674
Višňová	1 330	2940

Tab 2: Počet obyvatel v roce 2007 a v roce 1910 (zdroj: www.czso.cz, Kolektiv, 2006)

4.6 Shrnutí

Frýdlantsko je příhraniční oblast. Je to severní část Libereckého kraje, od kterého je odříznuto dopravní obslužností. Zároveň je i součástí Euroregionu Nisa.

Na celém jeho území převládají nížiny, do jeho východní části zasahuje kousek Jizerských hor. Nízký průměr nadmořské výšky ovlivňuje i podnebí, proto Frýdlantsko označujeme jako mírně teplou oblast. Na jeho území najdeme i dvě přírodní rezervace. Prošlo bohatým geologickým vývojem.

Jeho průměrná hustota zalidnění je o poznání nižší než je celorepublikový průměr, ovšem má vyšší přirozený přírůstek. Historie obyvatelstva je hodně pestrá.

I přesto, že nám Frýdlantsko nabízí mnoho sportovních příležitostí, což pozitivně ovlivňuje cestovní ruch, je zde velmi nedostačující vlaková obslužnost.

5. Původní řemesla na Frýdlantsku

Původními řemesly se myslí řemesla, která se na Frýdlantsku objevovala do druhé světové války. Neboť po konci této války došlo k výrazné změně původního obyvatelstva, s novými příchozími obyvateli zanikla i původní řemesla. Řemesla, která se zde vyskytují dnes, jsou zcela nová, vznikla dle vyžádaných podmínek a okolností. Jestli je mezi řemesly původními a dnešními nějaká vazba, je předmětem mého zájmu a zkoumání. Ovšem dnes se zde tradice rozvíjí znovu, ráda bych tedy zjistila, jestli jsou v tomto oboru nějaké tradice, nějaká pouta, nebo jestli zde byla založena řemesla úplně nová.

Získat podrobné informace o řemeslech z dob 16.–19. století je problematické, tyto informace totiž nejsou k dohledání. Vycházela jsem tudíž z adresáře z roku 1915, který obsahuje podrobný přehled všech obyvatel na Frýdlantsku, s těmito údaji zde nalezneme i způsob jejich obživy, tedy zaměstnání, řemeslo.

Původními tradičními řemesly se myslí řemesla, která zde měla mnohaletou tradici, dědila se z generace na generaci, byla jediným zdrojem obživy pro rodinu.

Zdejší příroda vždy nabízela díky svému bohatství širokou škálu způsobu obživy, ať už to bylo dřevo, nerostné suroviny, zvěř v lesích nebo ryby v potocích. Základem obživy zůstávalo až do 19. století zemědělství s rozsáhlým dobytkařstvím. Obě města, Frýdlant a Nové Město, představovala pro frýdlantské panství řemeslnické zázemí (Anděl, Karpaš, 2002). V těchto městech vždy převažovala řemesla textilní, oděvní a potravinářská. Roku 1651 lze ve Frýdlantě vedle řemeslníků zpracovávajících dřevo, kovy a kůže, najít i zlatníka, puškaře, lazebníka, papírníka a mydláře. V té době se začala objevovat řemesla, která byla založena díky poptávce a potřebě obyvatel, proto začala vznikat řemesla, jako byli soukeníci, ševci a krejčí. Dále to byla řemesla zajišťující výrobu pro základní obživu, jako mlynáři a kováři, kteří byli velmi důležití. Nejstarší urbář pod jmény hospodářů vlastně prozrazuje tehdy běžná řemesla, mezi nimiž se často opakují koláři, loukoťáři, bednáři, šindeláři, tesaři, uhlíři, tkalci, krejčí, v Heřmanicích řezník a v Luhu kobližník (Anděl, Karpaš, 2002).

Mezi nejvíce zastoupená řemesla na Frýdlantsku patří pekař, řezník, švec, krejčí a pohostinství. Ale jsou tato řemesla typická jen pro Frýdlantsko? Myslím, že je nemůžeme považovat za tradiční, neboť patřila k základním řemeslům, která zajišťovala obživu, např. bez pekaře se nemohli obejít nikde, protože ten zajišťoval jídlo pro další

řemeslníky a všechny obyvatele. Můžeme si však povšimnout, že pekaři byli ve větších městech a z malých vesniček si museli pro pečivo jezdit nebo si pekli lidé chléb sami doma, což bylo dříve velmi obvyklé a časté. To samé platí i pro ševce, krejčí, kteří zajišťovali obuv a ošacení pro ostatní obyvatele. Pohostinství, tím se myslí hospody a skromné ubytování, též bylo zapotřebí všude, tudíž se vyskytovaly i zde na Frýdlantsku.

Na druhé straně tu jsou řemesla, která mají jen velmi malé zastoupení, např. výroba kamen, hudebních nástrojů, dětských zavinovaček, zubní technik (pouze jeden), atd. Většinou se jedná o řemesla, která vyráběla spotřební a užitkové věci, které však nebyly v té době tolik rozšířené jako dnes, byly méně potřebné, proto na celé Frýdlantsko stačilo pár takových. Nebyla totiž po nich příliš velká poptávka.

V dostupných pramenech jsem zjistila údaje o řemeslech, která se vyskytovala pouze ve Frýdlantě, např. geometr, taxikáři, výroba zemědělských strojů, knihař, atd. Opět to jsou řemesla, která nepotřebují početné zastoupení. Lidé, kteří tato řemesla potřebovali, si museli zajet právě do již zmiňovaného města.

Na Frýdlantsku jsem se setkala s mnoha řemesly, pro lepší orientaci jsem je rozdělila do čtyř skupin:

- 1. řemesla pro základní obživu: pekař, řezník
- 2. služby: kadeřník, pohostinství, porodní bába
- 3. běžná řemesla: klempíř, zahradník, kovář
- 4. specifická řemesla: výroba perel, dětských zavinovaček, kamen

Řemeslo	Počet	K tomu ve Frýdlantě
pekař	88	13
řezník, uzenář	75	13

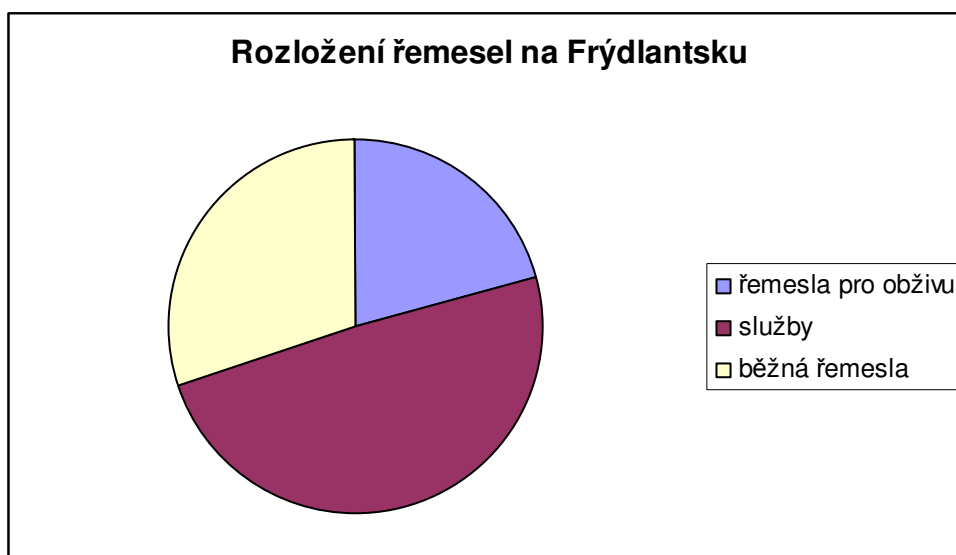
Tab. 3: Řemesla pro základní obživu k roku 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

Řemeslo	Počet	K tomu ve Frýdlantě
krejčí	97	14
kadeřník	62	13
pohostinství	243	34
porodní bába	13	3
taxi	6	6
švec	84	24
mandl	5	7

Tab. 4: Služby k roku 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

Řemeslo	Počet	K tomu ve Frýdlantě
klempíř	28	1
kovář	53	5
kolář	34	4
pokrývač	13	0
malíř	37	0
zahradník	26	5

Tab. 5: Běžná řemesla k roku 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

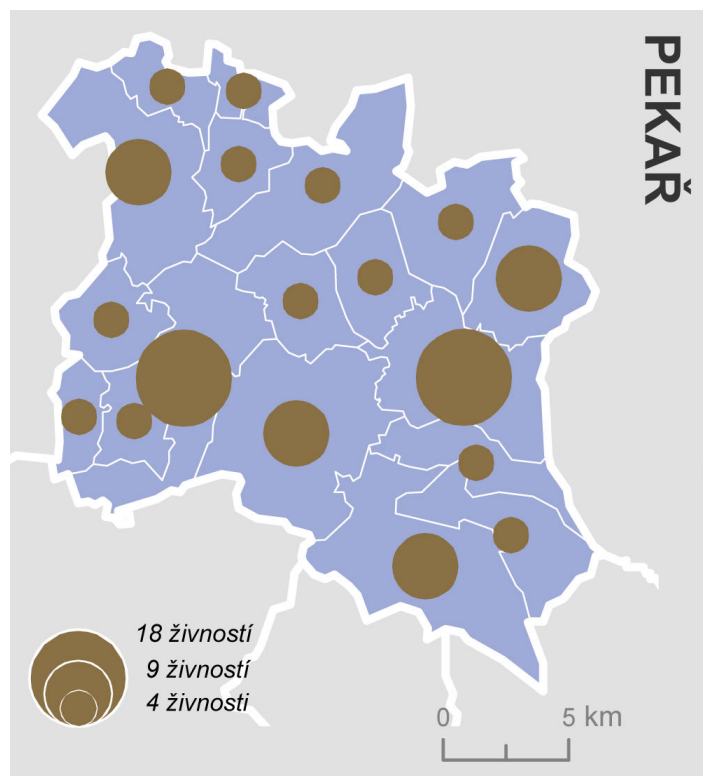
Graf 3: Znárodnění rozložení vybraných řemesel na Frýdlantsku (k tabulkám 3, 4, 5) (zdroj: Adresář, 1915)

5.1. Řemesla pro základní obživu

Tato řemesla měla zastoupení všude, nelze je tedy považovat za tradiční a specifická jen pro Frýdlantsko. Nalezneme je jak ve velkém městě, tak i v menších, zajišťovala především základní obživu, bez které nelze existovat.

Nejstarším cechovním privilegiem mezi frýdlantskými řemeslníky, pocházejícím údajně už z roku 1432, se chlubili pekaři. Roku 1600 zde sídlilo 12 pekařů a jeden koláčník (Anděl, Karpaš, 2002). Je sice pravda, že od roku 1600 zde bylo tolik pekařů, ale problém spočíval v tom, že prodávat pečivo na vsi směli pouze rychtáři, nikdo jiný na to neměl právo. Mlynáři, kteří vyráběli mouku, také směli vykonávat pekařskou práci. Hamerská hospoda v Raspenavě měla v kupní smlouvě z roku 1724 povinnost dávat dětem k určitým svátkům pečivo (Kinderbrote). V Hejnicích, kam směřovali poutníci do chrámu, se kolem poloviny 19. století uživilo osm pekařů (Anděl, Karpaš, 2002).

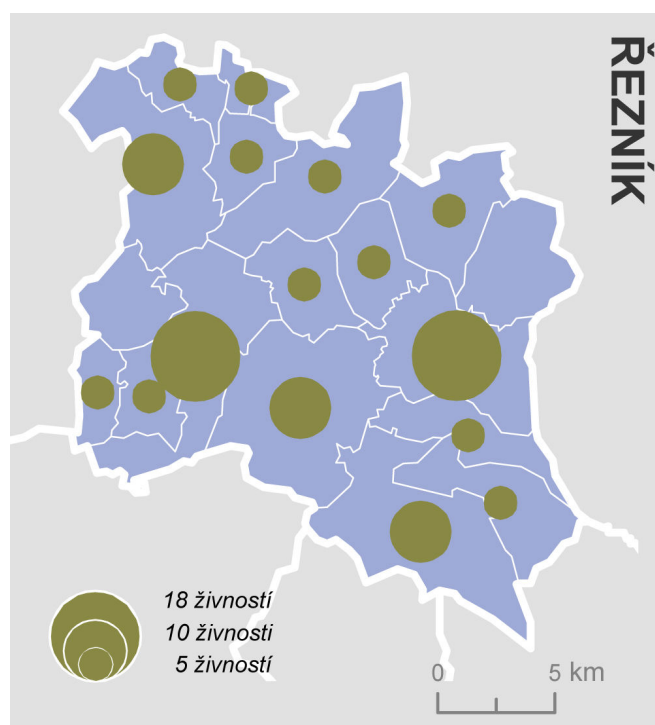
V roce 1915 se na Frýdlantsku nalézalo jen 12 obcí, kde nebyl pekař. Byly to malé vesnice a lidé si museli pečivo přivést odjinud. Bylo to dáno i tím, že si lidé dříve pekli pečivo sami doma v pecích a žádné pekárny k tomu nepotřebovali.

Z této mapy sice vyplývá, že pekař byl roku 1915 všude, ale mapa je vytvořena k dnešním ORP, takže obce, kde pekař nebyl, nemůžeme z mapy vyčíst.

Obr. 2: Výskyt pekařů na Frýdlantsku v roce 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

To samé bychom mohli říci o řezníkovi a uzenáři, zajišťovali též základní způsob obživy. Na konci 14. století měl Frýdlant 12 masných krámů, z nichž každý odváděl 55 liber (27,5kg) loje vrchnosti. Cechovní pořádek z roku 1551 řezníkům zaručoval předkupní právo na všechny dobytek na panství a pouze oni směli maso ve Frýdlantě prodávat (Anděl, Karpaš, 2002). Roku 1713 bylo na frýdlantském panství celkem 11 řezníků a v městech Habarticích a Hejnicích byl jeden.

V roce 1915 se na celém Frýdlantsku nacházely pouze dvě obce (podle dnešní ORP), kde nebyl řezník. Lidé většinou měli maso z vlastního dobytka, který chovali.

Obr. 3: Výskyt řezníků na Frýdlantsku v roce 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

Díky příhodným podmínkám, jako jsou údolí, lesy, dostatek žaludů a bukvic, které poskytovaly dostatek potravy, se na Frýdlantsku mohlo chovat velké množství dobytka. Ten následně byl porážen a zpracováván již zmíněnými řezníky. Už v této době se rozmáhal černý trh s masem. Bylo to způsobeno tím, že poddaní museli nejprve veškeré maso nabídnout jen frýdlantským řezníkům, to se jim příliš nezamlouvalo, a proto se snažili maso prodávat jinde. Využívali k tomu nedaleký polský Zhořelec. Další zvířata, která se zde chovala, byly ovce. Chov ovcí byl rozšířen převážně kvůli vlně, kterou pak dále zpracovávali místní soukeníci. Je zajímavé, že ovce nechovala jen vrchnost, ale i obyčejní lidé. Dále se chovala drůbež a vepři, obojí především na maso.

Do 19. století nebyl nijak rozšířený cukr, lidé si však chtěli čaj či kávu sladit, museli si proto najít jiné, náhradní suroviny. Ke slazení používali mnohem zdravější produkt než je cukr, a to med. Med nebylo to jediné, kvůli čemu se včely chovaly, využíval se i včelí vosk. Z vosku se vyráběly např. svíčky. Proto není divu, že již v nejstarší frýdlantské městské knize jsou roku 1498 jmenovány tzv. „včelí zahrady“ (Anděl, Karpas, 2002).

Dalším velmi rozšířeným řemeslem byl bednář a truhlář. Toto řemeslo mělo zastoupení téměř všude, ve větším městečku i na malé vsi. Je to dáno tím, že truhláři byli zapotřebí všude, vyráběli dřevěný nábytek, okenní rámy, dveře, ale i podlahy. V dílnách bednářů jsme se mohli setkat s výrobou beden pro vývoz porcelánového zboží, sudy pro veškeré účely, bečky, dřevěné vany, díže, škopky, ale i dětské vaničky.

S bednářem a truhlářem byla odjakživa velmi úzce spjata pila, která jim poskytovala materiál. I přesto, že tato dvě odvětví spojuje velmi úzký vztah, je zvláštní, že truhláren je na Frýdlantsku spousty, naproti tomu pil je zde velmi málo. Truhláři si museli dřevo svážet poměrně velký kus cesty.

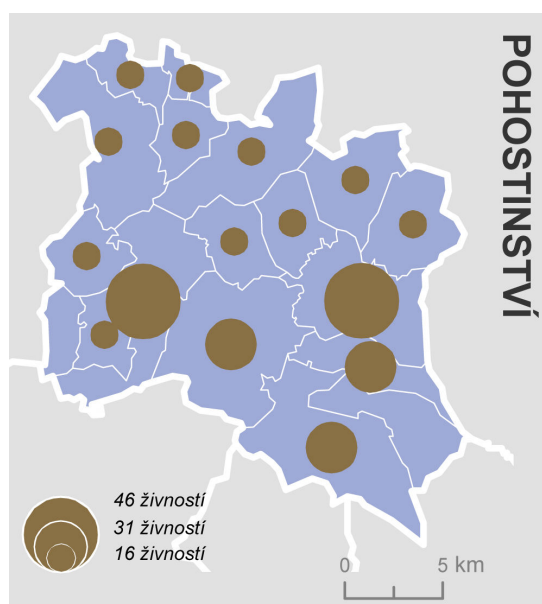
Díky vysokému počtu zvěře, která se v lesích pohybovala, byla velmi rozšířená honitba. Zajímavostí na tom bylo, že se lovu mohla účastnit pouze vrchnost a obyčejný člověk, poddaný, lovit nesměl, nesměl lovit ani ve vlastním lese. V 17. století platili poddaní i za jediný povolený lov, čižbu, již zásobovali panskou kuchyni v rámci roboty velkým množstvím čížků, pěnkav, drozdů, kosů, sýkor, stehlíků a holubů (Anděl, Karpaš, 2002). Mezi lovenou zvěř patřily ale i veverky. Ovšem maso ulovené při honu nebylo jen jediným zdrojem masa, byly to samozřejmě také ryby, jako třeba pstruzi a kapři, kterých byl v místních potocích a rybnících dostatek. Například řeka Smědá byla velmi bohatá, co se ryb týče, lidé v ní mohli ulovit štiky, bělice i raky. Každý z rybářů žijících na předměstí Frýdlantu odváděl roku 1381 vrchnosti v době od středopostí do sv. Michala jeden groš nebo hrnec s rybami (Anděl, Karpaš, 2002).

5.2 Služby

Úlohou služeb je poskytovat ostatním lidem určité služby. Do této skupiny bychom mohli zařadit například kadeřníka, ševce, krejčího, porodní bábu, pohostinství, taxi, mandl, pokrývače, instalatéra, malíře a lakýrníka, palírnu. Většina těchto řemesel, dnes už běžných povolání, se dochovala dodnes, jen se u některých změnil jejich název. Například dnes nepoužíváme název porodní bába, ale porodní asistentka, můžeme říci, že význam tohoto povolání dnes opět narůstá.

Nejvíce zastoupené je pohostinství, mimo čtyř obcí se nacházelo všude. Je však jasné, že kvalita těchto zařízení byla velmi odlišná od té dnešní. Nejednalo se o pěti hvězdičkové hotely, ale mnohdy i o velmi skromné ubytování, i strava byla samozřejmě mnohem chudší. Ovšem to nic nemění na faktu, že toto řemeslo bylo, je a bude vždy velmi oblíbené a rozšířené. Dnes lidé využívají restaurace ve volných chvílích či při rodinných oslavách, dříve spíše lidé využívali pohostinství při delších cestách, když jeli prodávat své zboží.

Jako důkaz o rozšíření pohostinství slouží mapa o celkovém počtu pohostinství na Frýdlantsku v roce 1915. Pouze v Bílém Potoce (dnešní ORP) se žádné nenachází.

Obr. 4: Pohostinství na Frýdlantsku v roce 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

Velké zastoupení měli ševci a krejčí, pánské i dámské krejčově. Ševcovský cech ve Frýdlantě, který vlastnil cechovní pořádek již od roku 1550, měl překvapivě vysoký počet členů (39 mistrů roku 1601) (Anděl, Karpaš, 2002). Členové tohoto cechu nebyli jen chudí poddaní, ale i velmi bohatí měšťané. Ševci si sami zpracovávali kůže a koželužský provoz byl zmíněn i v nejstarším frýdlantském urbáři. Samotné zpracování kůže s sebou přinášelo řadu problémů. Máčení a louhování kůží provázel velmi silný zápach, který obtěžoval okolní obyvatele. Aby se těmto problémům co nejvíce předcházelo, byly kožedělné dílny umísťovány buď na předměstí nebo k vodním tokům, kde se kůže rovnou praly. Nedaleko řeky Smědé, pohánějící vodní kolo stupínku na tříslu, se roku 1566 nalézaly dva koželužské domy. V 18. století přijímal frýdlantský cech do svých řad i venkovské řemeslníky, takže roku 1787 již převyšoval počet venkovských mistrů (26) počet mistrů městských (23). Ševcovské řemeslo, jehož výrobky nalézaly odbyt i za hranicemi, zde kvetlo, neboť roku 1919 pracovalo v Hejnicích 21 samostatných ševcovských dílen (Anděl, Karpaš, 2002).

Ševců se však na počet vyskytovalo více než krejčích. Pokud mluvíme o ševci, máme na mysli člověka, kterého bychom dnes mohli označit slovem opravář bot. Dříve totiž cechy velmi přísně rozdělovaly toto řemeslo na ševce a svrškaře. Svrškař boty vyráběl, kdežto švec boty jen spravoval, ale nešil je, i když to také uměl. Ale právě kvůli cechům je vyrábět nesměl, můžeme říci, že na to neměl licenci. Všichni ševci, kteří se na Frýdlantsku vyskytovali, tedy obuv jen spravovali, proto jich je tady tak mnoho. Ani

tato řemesla se nedala považovat za tradiční jen pro tuto oblast, obuv a ošacení byly zapotřebí vždycky.

Krejčí obdrželi cechovní řád tři měsíce po ševcích. Roku 1713 působilo ve Frýdlantě a Novém Městě 30 krejčích a na vsích 17 (Anděl, Karpaš, 2002).

Myslím, že ani kadeřník se nedá považovat za tradiční. Kdybychom pátrali po historii kadeřníků v Českých zemích, zjistili bychom, že se nacházeli všude, neboť zajišťovali služby ostatním obyvatelům. Je samozřejmé, že čím větší město, tím více kadeřníků bychom tam našli.

Velmi mě překvapilo, že už v roce 1915 se vyskytovalo taxi, které bezpochyby mezi služby patří. Ovšem nebylo nijak hojně zastoupené, vyskytovalo se jen ve třech obcích. Z toho v Hejnicích, Raspenavě, které jsou hned vedle sebe, a v Heřmanicích. Malé zastoupení je ovlivněno i tím, že v tomto roce nejezdilo příliš mnoho aut, ta byla považována za přepych, mnoho lidí si je totiž nemohlo dovolit.

Mezi další řemesla, která jsem zařadila do služeb, patří pokrývač, instalatér, malíř a lakýrník. Jsou to sice řemesla, ale tito lidé nic nevyráběli, jen poskytovali služby ostatním obyvatelům. Našli bychom je všude, nejsou typičtí jen pro Frýdlantsko.

Palíren se na Frýdlantsku vyskytovalo velmi málo. Mohli bychom je označit za sezónní služby, převážně přes léto, kdy dozrávalo ovoce. Mezi jejich základní výrobu patřilo pálení lihu. Velký problém zde byl s licencí, tu mělo i plno hostinských, téměř každý druhý, kdo licenci obdržel, mohl pálit. Licence byly velmi přísně kontrolované, jejich obstarání bylo poměrně komplikované, mnohdy se kvůli nim uzavíraly i sňatky. Běžný člověk si s legalizací nechtěl přidělovat starosti, proto to nechávali víceméně jen na hostinských. Zůstává však otázkou, jestli mnoho palíren, které se zde vyskytovaly, nebylo jen soukromých, pro domácí potřeby, zřízeno pouze načerno, tak jako je tomu i dnes. Domnívám se, že ve skutečnosti bylo palíren více, ovšem přesný počet se nepodaří zjistit.

5.3 Běžná řemesla

Tímto názvem bychom mohli označit řemesla, která měla velmi hojné zastoupení, ovšem nejenom na Frýdlantsku, ale i po celé republice. Byla totiž zapotřebí všude. Můžeme říci, že jsou na pomezí mezi řemeslem a službami. Neoznačujeme je tedy za

tradiční, ale za běžná řemesla. Mohli bychom sem zařadit klempíře, zahradníky, kováře, soustružníky. Dnes se jedná o běžná povolání, nepovažujeme je za řemesla, a už vůbec ne za tradiční.

Hojný výskyt lesů znamenal dostatek obživy pro lidi, kteří se zabývali zpracováváním dřeva. Po řekách Smědá a Řasnice probíhal obchod se dřevem. Obchod se neomezoval pouze na území Čech, ale rozšířil se i do sousedního Německa, do Lužice a Saska se vyvážely latě, šindele a prkna. S ohrožením života dopravovali poddaní dřevo k vodním tokům, odkud se polena 6/4 lokte dlouhá (0,9m) při vyšším stavu vody plavila dál až k Frýdlantu, kde se skládala na planině pod zámek. Ze zvlášť nepřístupných strání se spouštěla dřevěným žlabem přímo do řeky (Anděl, Karpaš, 2002).

Hutě, hamry a kovozpracovatelské dílny potřebovaly uhlí, proto se do poloviny 19. století v mnoha milířích pálilo dřevo, z něhož se potřebné hnědé uhlí vyrábělo. Při této výrobě vznikala vedlejší produkt, který se dále využíval, jednalo se o dehet a používal se na promazávání ložisek a impregnaci řemenů. I popel, který zůstával jako odpad, se nevyhazoval, ale dále se zpracovával, byl důležitou složkou při výrobě drasla neboli potaše. Ten využívali pláteníci, když louhovali přízi nebo plátno, dále se používal při barvení vlny.

Dřevo nebyla jediná surovina, která se dala z lesa využít. Lidé také začali používat a zpracovávat pryskyřici, loupali ji z jehličnatých stromů. Pokud někdo „loupal“ pryskyřici načerno, čekala ho pokuta, která v roce 1692 činila dvě kopy bílých grošů (Anděl, Karpaš, 2002).

Problém měli truhláři, i když tu byl dostatek dřeva. Možná právě díky velkému dostatku dřeva zde bylo i hodně tesařů, bednářů, kteří uměli též pracovat se dřevem, nebyl pro ně problém načerno vyrábět dveře, okna, lavice, police. Truhlářů tak nebylo třeba a byli v menšině. Ve Frýdlantě je doloženo první truhlářství Christian Seuberlich roku 1606 a dva truhlářští mistři zde stačili i v době tereziánského katastru (Anděl, Karpaš, 2002). Bylo velmi zajímavé, že většina zakázek pocházela od lidí z venkova.

Velmi hojné zastoupení zde měli zahradníci. Ovšem i toto řemeslo prošlo několika významnými změnami, nemáme na mysli klasické zahradnictví, kam bychom si mohli přijít pro řezané květiny, ale máme na mysli zahradníka, který pečoval o zahrady, trávníky, sady. Na Frýdlantsku se vyskytovali v 15 obcích a pět jich bylo ve Frýdlantě.

Klempíř, kovář, soustružník byli zapotřebí též všude, byla na nich závislá i jiná výroba, jiné odvětví, které potřebovalo jejich výrobky a služby k tomu, aby samo mohlo něco vyrábět.

Soustružník zaznamenal velmi zvláštní rozptyl. Vyskytoval se poměrně málo, pouze v pěti obcích, ale velmi zvláštní je, že v Bílém Potoce se nacházel hned čtrnáctkrát.

Klempíř byl také velmi rozšířený, v této oblasti jsme jich mohli nalézt osmnáct. Velmi zvláštní je to s výskytem kovářny, protože se na Frýdlantsku nalézaly jen ve velkých městech, ve Frýdlantě, Novém Městě pod Smrkem a v Hejnicích. Kováři měli velmi široké spektrum využití, nejenom že kovali koně, ale vyráběli i obruče na sudy, veškeré součástky na selské povozy, též motyky, rýče, klíny na štípání dřeva, železné ozdobné ploty k honosným sídlům bohatých fabrikantů. Na malých městech a vesnicích neměli zastoupení žádné, museli tedy veškeré výrobky dovážet, což mohlo být mnohdy i velkým problémem.

Nerostného materiálu bylo všude kolem velmi mnoho, proto se snažili ho využít, jak se dalo. Člověk, který ho bezpochyby potřeboval, byl kamenosochař. Často se tímto názvem sice označovali, ale žádná zvučná jména velkých sochařů zde nenajdeme. Tito sochaři vyráběli hlavně madony na vesnické hroby, drobné zahradní plastiky k vilám místních továrníků, ale hlavní část jejich práce tvořila výroba náhrobků.

V této době se už rozrůstaly velké továrny, kde lidská práce byla nahrazena stroji. U strojů se používaly popruhy jako transmise, byly jimi hnány. Právě zde se uplatnili řemenáři, jejichž hlavním příjmem byly peníze za řemeny pro místní továrny. Svou činnost doplňovali výrobou popruhů k batohům, opratí ke koním, s jejich výrobou se dělili s čalouníky, kteří vyráběli chomouty.

Nepostradatelným řemeslem bezpochyby byli kováři, neboť měli velmi široké využití, byli důležití třeba pro stavitelství. Hlavní náplní jejich práce bylo samozřejmě kování koní, ale i hovězího dobytka, dále to byla výroba železných částí pro zemědělské nářadí, pro vozy a také koňské povozy. První zmínka o vesnickém kováři pochází z roku 1466 z Bulovky (Anděl, Karpaš, 2002). Kováři zpracovávali ploché a tyčové železo, které se vyrábělo v hamrech. Hamr je kovárna na vodní pohon, proto se musel stavět blízko vodního toku. V 16. století se zde pomocí bucharů drtila železná ruda. Hamr vedle bucharů měl i šachetní pec neboli dýmačku, vyhřívací a kovářskou výheň. Mimo již zmíněných aktivit dále kováři opravovali pracovní nástroje ostatním řemeslníkům,

havířům, uhlířům, lamačům z vápencového lomu, okovávali hamerské koně, hotovili čepy ke hřídelím vodních kol a obruče na mlýnské kameny (Anděl, Karpaš, 2002).

Tato oblast byla bohatá na cín a ani cínové doly se neobešly bez kováře. Dokonce dvě štol, kde se cín těžil, štola Beránek Boží a Bohatá útěcha, měly kovárnu vlastní. Cín znamenal pro tuto oblast velké bohatství a přisun obyvatelstva, dokonce už roku 1570 se v Ludvíkově usadili horníci. Později sem přicházeli lidé z oblastí, kde těžba nebyla příliš výnosná, jako byla oblast Krušných hor, Saska, ale i Durynska. Na Hraničním potoce a na Lomnici postupně pracovaly čtyři buchary, v nichž se drtila ruda, která se pak páčila ve výhni, plavila a pražila, aby se posléze smísila s dřevěným uhlím a cínovými struskami a nasypala do tavící pece (Anděl, Karpaš, 2002). Cín ale nebyl to jediné, co zde horníci těžili, dále to byly magnetové, měďnaté a arzenité kovy. Z těchto kovů se dlouholetým louhováním v dešťové vodě získával roztok, který se nazýval měďnaté vody. Dále se jejím vařením získávala zelená skalice, která se využívala při barvení lněného plátna a nebo jako mořidlo při barvení vlny. Po třicetileté válce se měšťané snažili upadající dolování obnovit, ale obec na něm prodělávala. Vedle hornictví a hutnictví v Novém Městě kvetlo kovářství a zámečnictví (Anděl, Karpaš, 2002).

Hospodářské nářadí se vyrábělo v Bílém Potoce, ale ještě předtím v Hejnicích. Mimo výroby hospodářského nářadí byla pro Hejnice typická výroba poutního zboží. Můžeme říci, že téměř v každém domě v Hejnicích a v Bílém Potoce se lidé zabývali dřevořezbou a soustružením dřeva. Odtud se dodávaly výrobky nejen na místní trhy, ale i po celé rakouské monarchii. Nevyráběly se zde jen upomínkové předměty, ale i trakaře, lopaty, mísy, formy na pečení, na máslo a kvedlíky, dále to byly penály, pravítka, krabice na koření a šití, kufříky, vyšívací rámy a hračky. Všechny tyto výrobky nevznikaly ve velkých dílnách, ale naopak v malých nízkých světnicích, ve kterých pracovala celá rodina i s malými dětmi. Velký odbyt měly lakované výrobky z kosodřeviny, které byly zdobeny litografiemi. K výrobě galanterního a hračkářského zboží se posléze přidružil široký sortiment součástek, nejrůznějších typů cívek pro ruční a mechanické tkaní a předení, který se udržel i na počátku 20. století (Anděl, Karpaš, 2002).

Voda, kterou nabízely místní horské potoky a říčky, poháněla nejen mlýny, ale i pily, valchy, olejny, papírenské mlýny a hamry. Na konci 14. století zaznamenal nejstarší

urbář na panství Biberštejnů nejméně 15 mlýnů a do poloviny 18. století dosáhl jejich počet čísla 41 (Anděl, Karpaš, 2002).

5.4 Specifická řemesla

Tato řemesla bychom mohli označit jako tradiční. Jsou zajímavá svým výskytem, tradovala se z generace na generaci, proto tradiční. Zároveň můžeme říci, že byla zvláštní svým významem pro tuto oblast. Najdeme zde i řemesla, která bychom mohli najít po celé zemi, ale nás zajímá, proč jsou právě zde. Takových řemesel zde najdeme velmi mnoho. Na Frýdlantsku byl dostatek dřeva, každý ho měl za domem, proto když se řekne Frýdlantsko a tradiční řemeslo, automaticky se nám vybaví veškerá výroba spojená se dřevem.

Mimo lesů nám tamní příroda nabízela dostatek hlíny, která byla vhodná pro hrnčířství, proto zde má toto řemeslo velmi dlouhou tradici. Hliněné nádoby vyráběli už roku 1381 na frýdlantském předměstí dva hrnčíři. Cechovní řád frýdlantských hrnčířů z roku 1633 ukládal tovaryšům ke zhotovení jako mistrovský kus nejen hrnec a džbán, ale především kamna s „čtverhrannou věží“ (Anděl, Karpaš, 2002). Kachle, které se zde vyráběly, se polévaly nejčastěji zelenou glazurou a první doložená zeleně glazovaná kamna pocházela z roku 1730. Polévané kachle byly velmi oblíbené, šířily se od poslední třetiny 17. století. Přejít k tovární výrobě ve druhé polovině 19. století byl ve znamení výroby porcelánu, a to v Hajništi, Novém Městě, Lužci, Pekle, Hejnicích, Raspenavě a Frýdlantě (Anděl, Karpaš, 2002).

Například výroba klobouků, která je tu zastoupena velmi málo, byla jen v Novém Městě pod Smrkem, Hejnicích a Luhu. Je zvláštní, že kloboukáři nebyli ani ve Frýdlantě, kde bychom je mohli očekávat nejvíce, jelikož to bylo nejlidnatější město Frýdlantska.

Dalším málo zastoupeným řemeslem byli košíkáři, dohromady jsme je tu mohli nalézt v pěti obcích. Nepatřily sem jen košíky, ale veškeré výrobky z proutí, které byly potřeba i v jiných odvětvích, třeba je využili i pekaři. Malé zastoupení mohlo být dáno i tím, že dříve si lidé uměli vyrobit košíky sami doma a nepotřebovali je kupovat.

Mezi nejkurióznější řemesla bychom mohli zařadit učitele hudby. Bylo jich tu opravdu velmi málo, jen ve dvou městech, ve Frýdlantě šest a v Hejnicích dva. Z toho můžeme usoudit, že už v této době byl zájem o hudbu, ovšem ne tak markantní jako dnes. Velkou roli zde hrála i dopravní obslužnost, lidé museli za učitelem dojíždět, docházet

nebo on za nimi. I tohle je důvod, proč jsme se s nimi mohli setkat jen ve velkých městech.

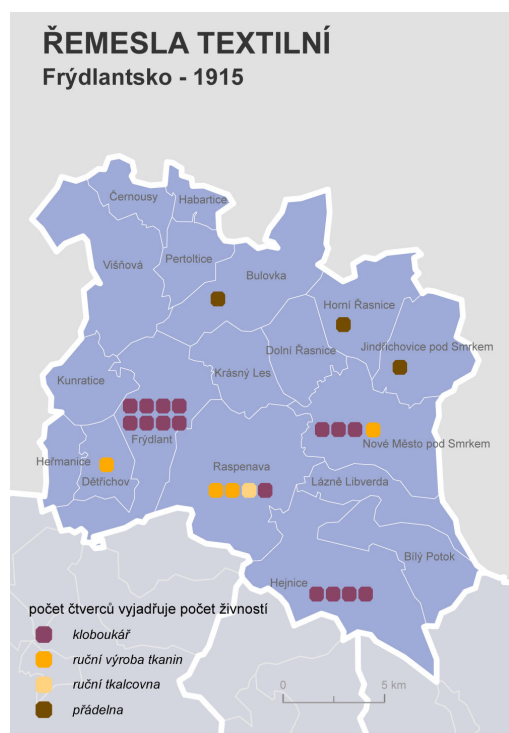
Ještě méně je zastoupený mýdlař. Toho jsme mohli nalézt jen ve Frýdlantě a v Hejnicích.

Pokud dnes řekneme hračky, představíme si plno nádherných a drahých hraček. Dříve však byly hračky jen dřevěné. Vyráběly se jen zřídka, a to ve Frýdlantě, v Habarticích a ve Ferdinandově. Dětem k hraní posloužily i obyčejné věci, které si mohly vyrobit sami a nepotřebovaly je kupovat. Mezi hračky bychom mohli zařadit káču, dětské trakaře, koníky, soustružené panenky. Dříve bylo typické, že každý výrobce se specializoval na jednu konkrétní hračku, podle toho si lidé vysloužili i přezdívku, například člověku, který vyráběl jen malé koníčky, se neřeklo jinak než „Koníčkový Francz“.

Cukráře jsem záměrně nezařadila do běžných řemesel, jako je pekař a řezník, neboť si myslím, že toto řemeslo lze považovat za tradiční. Pokud v rodině zřídili cukrárnu, tradovala se z generace na generaci. Také můžeme říci, že chodit do cukrárny byl v té době přepych, prodávaly se tam věci, které nebyly k běžnému životu důležité. Zároveň můžeme říci, že výroba cukrářů se lišila kraj od kraje, v každém kraji se promítla trocha tradice, což běžný zákazník mohl zpozorovat v nabídce sortimentu. Proto i jejich výskyt byl velmi málo rozšířený, byli jen ve Frýdlantě, Novém Městě pod Smrkem, Hejnicích, což byla větší města, a v Libverdě, kde už tenkrát byly v provozu lázně, cukrárny tak

mohli využívat především lázeňští hosté.

O Frýdlantsku můžeme říci, že bylo a je krajem látek a textilu, což už tenkrát dokazovaly tkalcovny, kde se tkala látka. Je velmi zajímavé, že se žádná z nich nenacházela přímo ve Frýdlantě, ale v jiných šesti obcích.

Obr. 5: Textilní řemesla na Frýdlantsku (zdroj: Adresář, 1915)

Nejen Frýdlantsko, ale především celý Liberecký kraj je považován za kraj textilu. Z této mapy můžeme vyčíst, že v roce 1915 textil na Frýdlantsku příliš rozšířený nebyl. Nejvíce je zde kloboukářů. Nejvíce byl zastoupen v obcích, které jsou na hranici s libereckým okresem. Přádelny byly jen tři. Z toho vyplývá, že dnešní textilní továrny a průmysl navazuje na tradici z 16. až 18. století.

Oblast Frýdlantska byla už odedávna označována za textilní. Plátenictví, které patřilo k nejdůležitější části textilní výroby, dodávalo plátno nejen na oděvy a povlaky, ale i pro přepravu zboží, chod mlýnů a drtíren. Plátno se převážně vyrábělo v domácích dílnách, ty byly na Frýdlantsku velmi rozšířené. Tkaní plátna patřilo k městským cechovním řemeslům a od roku 1539 mohli dle cechovního řádu pracovat na vsi jen dva pláteníci. Skutečnost byla ale jiná a městští pláteníci si stěžovali, že se jim vesničtí pláteníci „pletou“ do řemesla. Roku 1591 působilo ve Frýdlantě 37 pláteníků, ve vsích platili poddaní z 96 tkalcovských stavů. Do roku 1614 stoupl počet stavů na venkově na 231 (Anděl, Karpaš, 2002). Plátno, které se tkalo na vesnicích, se vyrábělo pro vývoz. Plátno se vyrábělo ve Frýdlantě, Novém Městě. Nové Město se potýkalo s velkým problémem, neboť po roce 1651 z města odešlo 30 pláteníků, zůstali jen dva. Plátenictví začalo upadat po nástupu bavlny. Roku 1839 se živilo tkalcovstvím 539 lidí, kteří pracovali na 1 050 stavech (Anděl, Karpaš, 2002).

V době, kdy zde vládl rod Biberštejnů a Redernů, bylo město Frýdlant označováno jako město s nejrozvinutějším soukenictvím. Jejich činnost je doložena v nejstarším urbáři z roku 1381, kdy frýdlantští soukeníci platili vrchnosti od každého kusu sukna (o délce zhruba 18 metrů) půl groše. Z roku 1441 pocházela nejstarší pečeť soukenického cechu (Anděl, Karpaš, 2002). Soukenictví zaznamenalo velmi slibný rozvoj, ten se zde předpokládal ještě za třicetileté války. Problém nastal v letech 1638–1651, kdy před rekatolizací uprchlo z Frýdlantu do Horní Lužice 36 soukenických rodin (Anděl, Karpaš, 2002). V době, kdy situace začíná vypadat nadějně a lidé si zvykají na život v emigraci, jsou postaveni před další překážku. Pro další rozvoj jejich cechu je již pozdě, byli předstiženi libereckými pláteníky. Osud frýdlantského soukenického cechu byl zpečetěn, když Wilhelm Sigmund zahájil roku 1833 provoz v mechanické tkalcovně (Anděl, Karpaš, 2002).

Velmi překvapivým řemeslem, dá se říci, že moderním, byl zubní technik. Jeho zvláštnost dokazuje i malé zastoupení, na celém Frýdlantsku se nacházeli pouze tři, dva

z nich byli v Novém Městě pod Smrkem a jeden v Hejnicích. Překvapivě se nenacházel ve Frýdlantě, kde bychom ho očekávali.

Výroba dřevěného zboží má na Frýdlantsku velkou tradici. Řadíme sem výrobu různých nádobí do kuchyně, dřevěné hračky, špulky, knoflíky, korále, krabičky, které mohly sloužit třeba jako šperkovnice, velké špule a cívky pro vznikající textilní průmysl (byly to velké zakázky), dále válce pro mandl, ale i různé upomínkové předměty. Opět se dá říci, že toto řemeslo mělo široké spektrum využití, proto bylo i hojně zastoupené, dílny na výrobu dřevěného zboží se nacházely hned v sedmi obcích. Je zvláštní, že se v obcích nalézaly hned několikrát, například v Hejnicích se jich nacházelo hned šest, dále pak v Raspenavě a Bílém Potoce jich bylo pět. Myslím, že na poměrně malé území je to relativně mnoho.

Obr. 6: Ukázka malé dřevěné krabičky (autor foto: Lucie Suchá, 25.2.2008)

Tato malá truhlička byla vyrobena ve 20. letech 20. století. Prodávala se převážně na poutích a sloužila k ukládání šperků či dopisů.

Velmi zvláštním řemeslem byla výroba sportovních potřeb, měly však velmi malé zastoupení, vyskytovaly se pouze ve třech obcích, a to v Hejnicích, Libverdě a Dolních Pertolticích. Do sortimentu jejich výroby patří i výroba batohů, chráničů.

Velmi zvláštním a překvapivým zjištěním bylo, že se zde vyskytoval pouze jeden punčochář, v Hejnicích. Řekla bych, že toto řemeslo patří také mezi základní, třeba jako švec nebo krejčí, ale jeho výskyt mě o tom nepřesvědčil. Vypadalo daleko samozřejměji a rozšířeněji než se nakonec ukázalo.

I v této době bylo potřeba vyrábět nějaké upomínkové předměty, protože i tehdejší lidé cestovali, bylo to však spíše obchodně za prodejem svého zboží než soukromě pro zábavu. Pokud se obyčejná porcelánová mísa nebo hrneček namalovaly, byly lákavější a

poutavější, proto i v této době už měl svůj význam malíř porcelánu, který nám z obyčejného kusu nádobí udělal unikátní výrobek. Například na fajfky malovali motivy lesní zvěře. Na různých porcelánových předmětech jsme se mohli setkat s obrázky charakteristických staveb daných obcí, malovaly se též monogramy obdarovaného. Malovalo se na šálky, hrnečky, talíře pro běžnou potřebu, ale i na porcelán určený ke slavnostním příležitostem. Nejčastěji sbírali inspiraci pro své obrázky v přírodě, malovali se květinové vzory, motivy kostelů a svatých (například v Hejnicích to byl kostel pany Marie). Malovaný porcelán sloužil velmi často jako dárek k významným jubileím, byl proto vyráběn na objednávku. Malíři byli velmi dobře placeni oproti jiným profesím (podobně finančně na tom byli i soustružníci dřevěných výrobků). Nacházeli se tady dva, jeden v Libverdě a druhý v Hajništi.

Obr. 7: Porcelánový hrneček s motivem hejnic (autor foto: Lucie Suchá, 25.2.2008)

Hrneček byl vyroben v meziválečném období. Na dně hrnečku nenalezneme označeného výrobce. Hrnec byl původně vyroben jako holý produkt, obrázek byl později buď domalován či byl nalepen obtisk.

Obr. 8: Dřevěná váza s motivem Hejnic (autor foto: Lucie Suchá, 25.2.2008)

Tuto vázu vyrobili ve dřevozpracujících závodech ve Frýdlantě, pobočka Lázně Libverda. Váza pochází z roku 1960. Tyto závody vyráběly převážně šachy a šachové figurky, které byly vyváženy do celého světa, upomínkové předměty byly pouze podružným zbožím.

Dalším řemeslem, které mělo velký význam pro upomínkové předměty, byly drátěné výrobky. Do jejich výroby můžeme zařadit obyčejné pastičky na myši, ptačí klece, věšáky do kuchyně a běžné kuchyňské pomůcky, jako třeba podběrák na knedlíky, pařáček. Dříve nebylo obvyklé, aby se z drátu vyráběly šperky. Je zvláštní, že na celém Frýdlantsku byl jen jeden, a to v Bulovce.

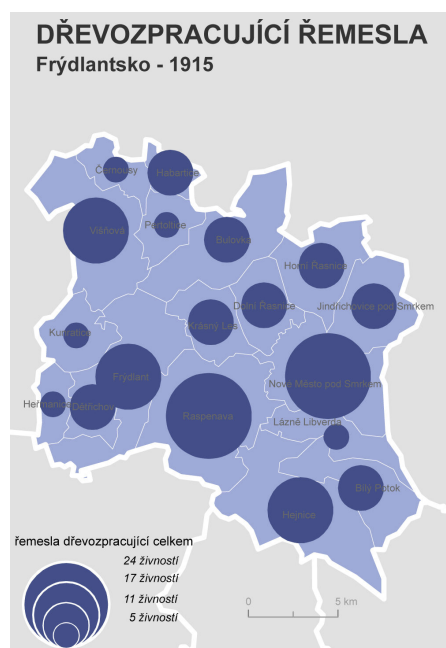
Dále jsem se zde mohli setkat s výrobou knoflíků a perel. Toto řemeslo bylo též jen ojedinělé. Myslím, že nemělo ani moc široké využití a uplatnění dále. Proto se také nacházelo jen v Hajništi.

I řemeslo knihař bylo velmi málo zastoupené, vyskytovalo se pouze dvakrát ve Frýdlantě a jednou v Hejnicích. Jinak se nevyskytovalo nikde. Bylo to dáno dobou, lidé tenkrát netrávili čas četbou knih, překážkou též mohlo být, že většina z nich neuměla ani číst. Knih nebylo tedy tolik zapotřebí.

Dále se tu objevovalo pár řemesel, která neměla nijak široké zastoupení, například výroba čistících a pracích prostředků (Jindřichovice pod Smrkem), výroba dětských

zavinovaček (Hajniště), výroba chemických výrobků (Lužec), provazník (Krásný Les), máslař (Bílý Potok) a čalouník (Hejnice). Když se zamyslíme nad výrobou másla, byla jeho četnost omezena tím, že v této době měl každý své vlastní hospodářství a máslo si mohli lidé vyrábět doma z vlastních zdrojů, nebylo tedy zapotřebí tolik vyroben na máslo. To samé bychom mohli říci o výrobě dětských zavinovaček, málokdo potřeboval honosné zavinovačky jako dnes, dítě se většinou zabalilo do nějaké deky či látky. Na druhou stranu je zvláštní, že se zde nacházel jen jeden provazník, řekla bych, že provazů bylo zapotřebí spousty, byly potřeba všude, jejich výroba mi připadá nedostačující. Kvalitní provaz se nedá jen tak lehce nahradit, aby splnil tu samou funkci. Z výskytu se potvrdilo, že ani čalouníků nebylo třeba, lidé tenkrát nesedali doma na čalouněné sedačky, ale na holé dřevěné lavice, z výsledků vyplývá, že jeden čalouník na celé Frýdlantsko rozhodně stačil.

Z dostupných pramenů můžeme dojít k závěru, že na Frýdlantsku se nacházela naprosto běžná řemesla, se kterými bychom se mohli setkat úplně všude, nic výjimečného. Mezi nejvýznamnější řemesla bychom určitě mohli zařadit ta, která zpracovávala jakýmkoliv způsobem dřevo, neboť ho zde byl velký dostatek, lidé se tedy snažili maximálně využít bohatství, které měli na dosah ruky. Proto zde největší význam měli bednáři, truhláři, dřevosoustružníci a pily.

Frýdlantsko bylo vždy spojováno se dřevem a se vším, co s ním souviselo. V roce 1915 se nenašla ani jedna obec (dnešní ORP), kde by se dřevo netěžilo či jinak nezpracovávalo.

Obr. 9: Dřevozpracující řemesla na Frýdlantsku v roce 1915 (zdroj: Adresář, 1915)

6. Řemesla na Frýdlantsku dnes

V dnešní době opět začíná vzrůstat význam řemesel, i když jejich smysl a důležitost jsou chápány zcela jinak než dříve, dnes už totiž na nich nejsme závislí jako dříve. Nejsou už ani tak existenčně důležitá pro řemeslníky, kterým zajišťují jediný způsob obživy a příjmu peněz pro rodinu, ani pro obyčejné lidi, jakožto spotřebitele, jelikož v dnešní době si můžeme cokoli koupit téměř kdekoli. Průmyslový rozvoj, který měl velký rozmach v 19. a na počátku 20. století, nám dnes dokazují rozlehlé areály továren, bohužel dnes jsou už většinou ztichlé a prázdné. I přesto se zde dnes můžeme setkat s mnoha lidmi, kteří se sem přistěhovali z velkých měst, například z Prahy, usadili se tu a založili si svou vlastní soukromou dílnu. Možná jsou do těchto končin přitahováni krásami přírody, nezničeným ovzduším, klidem, možná i tím, že tuší, že ve velkých městech by se těžko uplatnili se svými výrobky. V takovém případě však nelze hovořit o řemeslech tradičních, protože se tu rozvinula s nově přichozími obyvateli.

Ze všeho nejdříve je třeba si uvědomit, jestli je možné tvrdit, že soudobá řemesla jsou tradiční? Je zde vůbec nějaká tradice, po tom, co se vyměnilo obyvatelstvo? Také je velmi důležité si uvědomit, jestli je nositelem tradice místo či přímo člověk. Osobně bych za tradici považovala, když někdo pokračuje v rodinné tradici (např. když někdo pokračuje s truhlárnou už po několik generací). Pokud bychom šli tímto směrem, tak díky velkému přesunu obyvatel v tomto smyslu zde tradice není. Ale pokud někdo vyrábí např. dřevěné hračky právě kvůli velkému dostatku dřeva, které tu bylo už odnepaměti, tak to za tradici považovat lze.

I v dnešní době slouží řemeslo k obživě, ale když s ním někdo začíná, tak především kvůli financím a ne kvůli tradici. Tradice je spíše druhořadý produkt, o tu se začne zajímat, až do řemesla opravdu pronikne.

Aby se z dnešních řemesel stala tradice a aby se podpořil jejich rozvoj, pořádají se ve Frýdlantě různé trhy a slavnosti, které tyto aktivity podporují. Velkou oblibu si získaly Valdštejnské slavnosti, které se konají ve Frýdlantě jednou za dva roky. Při těchto slavnostech si nejen můžeme koupit výrobky místních řemeslníků, ale můžeme se i podívat, např. jak se z hlíny na hrnčířském kruhu vyrábí hrneček či mísa, nebo si můžeme sami podojit kozu. Tyto slavnosti nejsou spojeny jen s místní výrobou, ale dozvíme se něco i z historie, máme možnost shlédnout bitvu samotného Valdštejna. Díky těmto akcím se nám dostane do povědomí jejich existence, dají tak o sobě vědět velmi širokému okolí, neboť na slavnosti nepřijíždí pouze lidé z Frýdlantska, ale

můžeme se zde setkat s lidmi z Liberecka či sousedního Německa a Polska. Vždy sem přilákají velké množství lidí. Další velkou, dnes můžeme říci, že již tradiční akcí, se staly slavnosti sýra. Při těchto slavnostech můžeme ochutnat a posléze zakoupit sýr, ale nejenom ten, samozřejmě si můžeme koupit i výrobky z místních dílen. Právě díky těmto slavnostem do Frýdlantu, který je centrem a všechny slavnosti se dějí právě tady, přijíždí spousta lidí, což i velmi pozitivně ovlivňuje cestovní ruch.

Pokud nás samotné výrobky fascinují natolik, že později zatoužíme po dalších, nemusíme čekat na další slavnosti, ale můžeme si je zakoupit ihned. Přímo ve Frýdlantě je specializovaná prodejna pouze výrobků, které pocházejí od místních řemeslníků, nebo je možno si je zakoupit u nich samotných v jejich dílnách. Ve specializovaném obchodě ve Frýdlantě je k dostání široký sortiment výrobků, ať už se jedná o keramiku, šperky, šaty, tašky, med, svíčky ze včelího vosku nebo o kozí sýr.

Dříve se za tradiční výrobky označovalo to, co se vyrábělo ze dřeva, neboť to bylo pro Frýdlantsko typické. Ale dnes to pro místní tradiční řemesla už neplatí, jsou tak označovaná i řemesla, která se dřevem nemají nic společného, ale vrací se k původním tradičním materiálům, jako je třeba hlína, len, mléko, med, ale samozřejmě i dřevo. Výrobky ze skla a tkalcovství bylo dříve také typické pro Frýdlantsko, ale pokaždé nevydržely příliš dlouho.

V dnešní době existuje systém místního značení, který nese název „Vyrobeno na Frýdlantsku“. Zatím vznikl grafický návrh značky a používá se při všeobecné prezentaci Frýdlantska prostřednictvím místních produktů. Toto značení pomáhá zvýraznit právě ty produkty, které jsou opravdu jedinečné. Jde o vyjádření a zdůraznění původu konkrétního výrobku z oblasti Frýdlantského výběžku. Certifikace pomůže podporovat domácí výrobce a čelit nepůvodním produktům. Místním výrobcům certifikace přinese zejména zviditelnění a reklamu, získání konkurenční výhody, sounáležitost s regionem a vzájemnou spolupráci. Certifikovat je možno potraviny a zemědělské produkty, řemeslné výrobky, umělecká díla a přírodní produkty. Pro získání certifikace je nutné zajistit alespoň minimální standardy kvality. Problém je v tom, že mnoho výrobců nestojí mnoho o zvýšení produktivity, jelikož by nestihli vyrábět, bohatě jim stačí, co prodají sami.

Dnes mají na Frýdlantsku největší zastoupení výrobky ze skla a keramiky. Vyrábějí se převážně šperky, vázy, mísy, svícny, stolní lampy, přívěšky, vánoční a velikonoční

ozdoby, hrnečky, konvičky, džbány. Dokonce u dvou řemeslníků můžeme navštívit i výtvarné kurzy, kde nám zajistí i ubytování.

Druhou nejčtenější skupinu tvoří výrobky z textilu, zde se můžeme setkat s velmi širokým sortimentem. Například Atelier Edgart se specializuje na veškeré oblečení ze lnu, které si samozřejmě i sami barví, dále vyrábějí klobouky, tašky, polštáře, ubrusy a bytové doplňky. Samozřejmě jsou veškeré výrobky graficky ozdobeny. Na přání nám vyrobí i ruční papír. Dalším velmi oblíbeným produktem jsou polštářky ve tvaru zvířátek, které vyrábí Lenka Meinerová. V atelieru Šapito můžeme dětem koupit textilní hračky.

Ovšem trocha tradice zde zůstala, proto i dnes se tu můžeme setkat s řemeslníky, kteří vyrábějí ze dřeva. Konkrétně to jsou nebarvené a nelakované dřevěné hračky. Josef Mrňák je proslulý svými výrobky z ušlechtilých dřev tropických oblastí, vyrábí různé šperky, spony na pásky, kroužky na šátky, dřevěné reliéfy.

V současnosti vzrůstá význam výroby mléka a mléčných výrobků, samozřejmě je s tím spojena řada problémů a komplikací kvůli licenci. Nejvýznamnější a nejznámější z celého Frýdlantska je bezpochyby Dvůr Hlaváč, kde si můžeme zakoupit kozí sýr a mléko, zároveň se Dvůr Hlaváč pyšní i tím, že vlastní certifikát na biopotraviny. Majitelkou statku Dvůr Hlaváč je paní Ondřejíková, která musela v minulosti čelit náročným hygienickým kontrolám a následně zajistit přísné hygienické podmínky, které vyhovují velmi náročným požadavkům. Navštívit ho můžeme ve Vsi. Zároveň nám nabízí i ubytování. Další kozí sýr a mléko si můžeme koupit na Kozí farmě u manželů Fortelkových.

Mezi další přírodní produkty jistě patří med, proto se i tady můžeme setkat s výrobou medu, dále pak s výrobky z vosku, například svíčky, výrobky z propolisu. Dále nabízí produkci včelích matek.

Samozřejmě i dnes se zde zpracovávají přírodní pletiva, můžeme se tu setkat s výrobou košíků. Na košíkářství se tu specializuje chráněná dílna Domov U Spasitele, který najdeme přímo ve Frýdlantě. Druhá chráněná dílna se nachází v Raspenavě.

Sice by nás nenapadlo pěstování jiřin zařadit mezi řemesla, ale paní Dvořáková z Raspenavy se může pyšnit svými krásnými výpěstky. Prodává hlízy jiřin. Zároveň je členem sdružení „Vyrobeno na Frýdlantsku“.

Doba jde stále dopředu a člověk si mnoho věcí ulehčuje technizací, díky té se také velmi změnila dostupnost pečiva. Dříve si lidé buď pekli chléb doma, nebo si ho zakoupili u pekaře. Dnes si můžeme pečivo zakoupit v jakékoliv samoobsluze nebo v jakémkoliv krámě s potravinami. Nabídka druhů pečiva je o poznání větší než např. v 19. století, stačí si jen vybrat. Další rozdíl spočívá v tom, že se nemusíme strachovat, že když si brzy ráno nepřivstaneme a pro pečivo půjdeme až někdy odpoledne či večer, že ho nedostaneme. I přes veškeré výhody samoobsluh a masové výroby velkých pekáren, které zásobují velké území, najdeme na Frýdlantsku několik pekáren či pekařství, které se pyšní nálepkou „Vyrobeno na Frýdlantsku“. Konkrétně mají zastoupení ve třech městech, v Hejnicích, v Novém Městě pod Smrkem a dvě ve Frýdlantě, z nichž jedna je pod záštitou Střední školy hospodářské. Zajímavostí je parní pekařství, které se též nachází ve Frýdlantě.

Jako v minulosti měli velké zastoupení a velký význam řezníci, i dnes se můžeme setkat s dílnami, kde se zpracovává maso, nebo se vyrábějí masné produkty, zpracovává se jak maso drůbeží, tak i červené. Dále se zde nachází několik farem, kde chovají ovce a následně je prodávají. Nabídku tvoří i maso jehněčí.

Abych zjistila vztah lidí k řemeslům a Frýdlantsku vůbec a jejich důvody, které je vedly k založení soukromé dílny a obnovení tak tradice, položila jsem naprosto stejné otázky dvěma současným řemeslníkům. Jako první na otázky odpověděl pan Novák z Poustky, zabývá se výrobou keramiky, a jako druhého dotazovaného jsem se ptala paní z ateliéru Edgart, kde vyrábí vše ze lnu. Bohužel mi od nich přišla odpověď, že na mé otázky odpovědět nemůžou, jelikož se nepovažují za tradiční řemeslo, ale za výtvarný umělecký atelier. Osobně bych je za tradiční řemeslo považovala, jelikož zpracovávají len a vyrábějí z něho oblečení, tašky.

6.1. Otázky k rozhovoru

1. Co všechno vyrábíte?
2. Proč právě na Frýdlantsku a ne někde jinde?
3. Proč podnikáte právě v tomto oboru? Jedná se o rodinnou tradici?
4. Přináší Vaše výroba s sebou nějaké problémy?
5. Jak to vidíte s návratem tradičních řemesel na Frýdlantsko?
6. Která řemesla Vy osobně považujete na Frýdlantsku za tradiční?

7. Kde si můžeme Vaše výrobky zakoupit?
8. Pořádají se nějaké aktivity, které by podpořily rozvoj tradičních řemesel na Frýdlantsku?
9. Vím, že existuje sdružení Vyrobeno na Frýdlantsku. Myslíte, že je dostatečnou podporou?
10. Je o Vaše výrobky zájem mezi obyvatelstvem?
11. Dozvěděla jsem se, že pořádáte i kurzy k výuce práce s keramikou. Jak probíhají? Je o ně velký zájem? Jakou formou se na něj mohu přihlásit? Jak probíhají výukové kurzy, které vedete? (Na tuto otázku neodpovídal atelier Edgart, neboť výukové kurzy nevedou.)

6.2. Odpovědi pana Nováka z Poustky

1. Vyrábím užitkovou keramiku, ale i korálkové náušnice.
2. Odpověď je jednoduchá, vybrali jsme si tu místo k bydlení.
3. Nejedná se o rodinou tradici, kdysi mi to jednoho dne přišlo zajímavé a mě vyjadřující.
4. Především problematické zajištění finančních potřeb naší rodiny.
5. Poslední dobou u běžné populace zájem o tradiční řemesla nevidím, řemeslník ke šťastnému životu potřebuje odbyt svých výrobků a to, aby si v dnešní době najal nějakou nejlépe globalizovanou prodejní sílu, kterou samozřejmě těžko užíví. Za poslední tři roky se situace hodně zhoršila.
6. Jakákoliv, která zde byla lidem k životu potřeba před automobilovou revolucí.
7. Téměř nikde, protože má zkušenost s neosobním prodejem je špatná, ale určitě v Hobby koutku ve Frýdlantě. Raději jezdím po trzích, tedy řemeslných.
8. Nevím, jestli tomu nechybí nějaká přirozenější cesta. Samotní řemeslníci na to energii nemají.
9. Nikoliv.
10. Minimální.
11. Přihlásit se zájemci mohou telefonicky. Na dva výukové víkendové předvánoční kurzy se z Frýdlantska přihlásila jedna maminka s dcerkou, takže nebyly uskutečněny.

Jinak ten poslední uskutečněný si všichni pochvalovali. Zapomněli na trable, ponořili se do jiného světa a své myšlenky zhmotněné v keramické hlíně si odvezli do svých životů.

O rozvoj řemesel se nesnaží pouze místní obyvatelé a oblast Frýdlantska. Systém značení „domácích výrobků“ usiluje o široké pokrytí území celé České republiky, proto byl vývoj podpořen např. blokovým grantem z Norských fondů. V evropských fondech panuje jistá opatrnost - podpora regionů nesmí narážet na volný trh, takže nějaká významná podpora regionálních charakteristik se vždycky posuzuje z hlediska volné soutěže a neohrožení jiných - mimoregionálních dodavatelů.

Pokud jde o MASIF¹ a podporu místní produkce, získali místní, frýdlantští řemeslníci např. krajský grant (z programu Podpora hospodářsky slabých oblastí).

Pokud se jedná o Frýdlantsko samotné, jsou místní řemeslníci podporováni aktivitami MASIFu, dále to jsou třeba slavnosti sýra, drobné akce např. Hrnčířský trh, vydání katalogu výrobců, systematické využívání výrobků při propagaci Frýdlantska a při oficiálních návštěvách (např. návštěva velvyslance USA a jiných mezinárodních návštěvách).

¹ MASIF - Místní akční skupina Mikroregionu Frýdlantsko vznikla v roce 2004 jako občanské sdružení

7. Vzájemné vztahy mezi řemesly v minulosti a dnes

Frýdlantsko se v minulosti pyšnilo širokým spektrem řemesel, nabídka zde byla velmi pestrá, především se ale snažili využít místní zdroje. Nedá se říci, že by se tato oblast specializovala jen na určité řemeslo. Stejně tak tomu je i dnes. I když v dnešní době ta škála už není pestrá jako dříve. V minulých stoletích řemesla znamenala převážně jediný způsob obživy, lidé na nich byli závislí. Ovšem dnes si zde lidé zakládají sice nové dílny, ale vede je k tomu pouze chuť a nadšení k návratu k tradicím. Toto je asi největší rozdíl mezi současností a minulostí.

Nedá se říci, že by tu byla návaznost na původní řemesla. Frýdlantsko má velmi bohatou historii, co se týče osidlování, navíc leží na území, kde se stýkají hranice s Německem a Polskem. Po 2. světové válce nastal další velký přesun obyvatel. Němečtí občané byli odsunuti a místo nich sem přišli většinou noví lidé z vnitrozemí, jelikož probíhalo osidlování pohraničí. S novými lidmi tady vznikla i nová řemesla, takže se o nějaké tradici nedá moc hovořit. Samozřejmě se tu nějaká řemesla objevila znovu, ale spíše se jedná o náhodu.

Určitě mezi řemesla, která spojují současnost s minulostí, patří zpracovávání keramiky. Zpracovávání keramiky mělo vždy a má stále široké využití, ať už se jedná o spotřební zboží či jen o upomínkové předměty, dárčky pro radost. Určitě se zde i dnes setkáme s klempíři, zedníky, malíři a lakýrníky, instalatéry, pokrývači, taxikáři, kadeřníky a truhláři. Ale je velký rozdíl mezi jejich chápáním jako řemeslo. Dříve se jednalo opravdu o řemeslo, dnes to většinou chápeme jako zaměstnání. Z těchto jmenovaných „řemesel“ pokládám osobně za řemeslo v pravém slova smyslu výrobky z keramiky. K tradici se opět vrací i výroba dřevěných hraček, kterou bychom opět mohli považovat za řemeslo.

Naopak jsme se dříve mohli setkat s řemesly, která zde už dnes nenajdeme. Např. se jedná o výrobu košíků, kožedělníky, mlynáře, řemenáře, koláře, provazníky a máslaře. Je to tím, že po nich není poptávka a že jsou dnes vyráběny ve velké míře průmyslově celorepublikově. Může to být ovlivněno i špatnou dostupností materiálu. Myslím, že je to ale škoda, řekla bych, že košíkáři by se rozhodně uživil i dnes. Nemuselo by se jednat pouze o výrobu košíků, ale o jakékoliv výrobky z proutí.

I dnes se můžeme setkat se ševci, ale jejich zastoupení není tak početné jako dříve. Samozřejmě se jedná pouze o opraváře bot, nikoliv o ševce, který by boty šil, na to jsou

opět dnes specializované továrny. To samé platí i o krejčích. Jejich význam dnes klesá, už není taková móda nechávat si šít šaty u krejčího. Dnes si totiž můžeme koupit, cokoli nás napadne a nemusíme na to ani čekat. Řekla bych, že krejčí a švadleny dnes zaznamenávají velký úpadek.

Jediné řemeslo, které se drží na přední příčce stále, je pohostinství. Dnes na hostinské či majitelé penzionů nepohlížíme jako na řemeslníky, ale jako na služby, které nám poskytují. Jako v minulosti měli nejhojnější zastoupení, je tomu i dnes. Najdeme je v každém městě či v každé vesnici, a rozhodně ne jenom jedno toto zařízení. V minulosti je spojovalo podobné zařízení, podobná úroveň. Dnes se jejich prestiž velmi liší. Můžeme potkat velmi luxusní restaurace a hotely, které nabízejí ty nejlepší služby, ale také můžeme narazit na podniky, které mají velmi nízkou úroveň. Samozřejmě je plno lidí, kteří pronajímají třeba jen jeden pokoj ve svém domě. Tyto rozličné služby se liší svou cenou, podle té bychom měli hned poznat, jaký luxus nám bude poskytnut.

8. Význam řemesel pro cestovní ruch

Díky tomu, že Frýdlantsko leží na úpatí Jizerských hor, nám nabízí velmi širokou škálu využití pro cestovní ruch, máme mnoho možností. Můžeme je využít pro sport, či jen tak pro relaxaci, navíc Frýdlantsko svým terénem nabízí vhodné podmínky pro cykloturistiku, více i méně zdatnému cyklistovi. Najdeme zde i památky historické. Na přírodní památky je tato oblast podstatně bohatší než na památky historické či kulturní. Následující tabulka ukazuje příklady historických a přírodních památek, které turisté navštěvují.

Město	Historická/kulturní památka	Přírodní památka
Frýdlant	zámek, muteum, radnice	Křížový vrch
Lázně Libverda	Obří sud	
Hejnice	chrám Panny Marie	Štolpichy
Višňová	chráněný protestanský kostel	Pohanské kameny
Nové Město	kostel sv. Kateřiny	
Černousy		NP Meandry Smědé
Raspenava		Vápenný vrch
Horní Řasnice		Kamenný vrch
Heřmanice		Kodešova skála
		PP Klečoviště na Smrku
		PP Pod Smrkem
		přírodní park Peklo
Kunratice		Harta
Bílý Potok		Frýdlantské cimbuří

Tab. 6: Historické a přírodní zajímavosti na Frýdlantsku (zdroj: Kolektiv, 2002; David, Soukup, 2002)

Rozšíření dílen tradičních řemesel k rozvoji cestovního ruchu napomáhá tím, že tyto dílny nejsou stmeleny pouze do jednoho místa, ale jsou rozptýlené po celém výběžku. Lidé, kteří jedou navštívit nějakou dílnu, musí projet mnohdy i celý výběžek. Ale nejvíce dílen najdeme v Hejnicích, zde se jich nachází celkem šest, ve Frýdlantě jich najdeme pět, v Raspenavě čtyři a v Novém Městě pod Smrkem tři, zbytek je rozptýlen téměř po všech obcích. Pokud budeme chtít jednotlivé dílny navštívit, musíme projet Frýdlantsko křížem krážem, na cestách při jejich návštěvě si nemůžeme nevšimnout přírodních krás výběžku nebo ji můžeme cíleně spojit s prohlídkou a poznáním okolí.

K rozvoji cestovního ruchu bezpochyby napomůžou tradiční slavnosti, které se konají ve Frýdlantě, ať už se jedná o Valdštejnské slavnosti nebo Slavnosti sýra, neboť obě tyto akce do Frýdlantu přitáhnou velké množství návštěvníků, což jen pozitivně ovlivní

místní ekonomiku, myslím, že jen málokterý návštěvník odolá a nesáhne několikrát do peněženky. Další akcí, která sem přiláká spousty návštěvníků, je Hrnčířský trh, ten však nemá tak velký rozsah jako výše zmiňované slavnosti.

Obr. 10: Výroba sýru na Slavnostech sýru (autor foto: Lucie Suchá, 15. 9. 2007)

Typ ubytování	2000	2006
Hromadná ubytovací zařízení	41	34
Počet pokojů	754	719
Počet lůžek	1945	1815
Místa pro stany a karavany	135	310

Tab. 7: Vývoj a typ ubytovacích zařízení (zdroj: www.czso.cz)

K poslednímu prosinci roku 2007 pracovalo v pohostinství a ubytování na Frýdlantsku celkem 411 lidí (www.czso.cz, 29. 11. 2008). Za posledních šest let se sice zvýšil počet míst pro kempování, ale celkový počet míst k ubytování klesá, z čehož lze usoudit, že zájem o turismus na Frýdlantsku upadá.

8.1 Cesta po dílnách s keramikou

Přímo v Hejnicích se sice nacházejí tři dílny s keramikou, ale jinak je tato výroba rozptýlena po celém výběžku.

Svou výpravu můžeme začít v Hejnicích, v jednom z nejvýznamnějších poutních míst ve střední Evropě, kde mimo keramických dílen můžeme navštívit honosný barokní chrám Navštívení Panny Marie. Kousek od Hejnic se nachází Frýdlantské cimbuří.

Stejnomená národní přírodní rezervace v severní části Jizerských hor. Oblast zahrnuje romantické údolí Černého potoka se skalními stupni a vodopády (Čihař, 2002). Malý kousek odtud se nachází Ořešník se skalními útvary a nádhernou vyhlídkou. Ořešník je skalnatý výběžek postranní části Jemnického hřebene. Je součástí státní přírodní rezervace Štolpichy (Nevrlý, 1983). Za romantická lze označit údolí Velkého a Malého Štolpichu a Černého potoka a vodopády. Tyto krásy můžeme navštívit po značených turistických cestách.

Pokud pojedeme autem po hlavní silnici směrem na Frýdlant, dojedeme po pár kilometrech do Raspenavy, kde nás čeká další zastávka. Je zvláštní, že se ve Frýdlantě žádná dílna nenachází, ale můžeme si zde v Hoby koutku zakoupit keramické zboží, které bylo právě na Frýdlantsku vyrobeno. Město Frýdlant nám nabízí plno historických pozoruhodností, které jistě stojí za návštěvu a prohlídku. Město Frýdlant bylo po dlouhá léta správním střediskem frýdlantského i libereckého panství. Za nejvýznamnější můžeme označit Frýdlantský hrad. Tento hrad je dominantou celého kraje a rovněž jeho nejnavštěvovanějším objektem. Jako tzv. hradní či zámecké muzeum (první ve střední Evropě) byla již v roce 1800 zpřístupněna pro veřejnost stará, tehdy již neobývaná, část hradu (Nevrlý, 1983). Za zámkem při silnici do Raspenavy je chráněná přírodní památka – stromořadí 222 lip velkolistých, starých více než 200 let (Nevrlý, 1983).

Po prohlídce Frýdlantu máme na výběr dvě možné cesty. Myslím, že lepší bude, když jako první navštívíme Poustku, neboť při této cestě si můžeme prohlédnout Hartu a Frýdlantskou výšinu. Sice obě tyto zajímavosti neleží přímo při hlavní silnici, ale postačí nám jen malé vybočení, které si můžeme spojit s příjemnou procházkou. Harta je skalní hřbet, který řeka Smědá obtéká, je prokopán jednak tunelem železniční trati, jednak přívodem vody na malou elektrárnu, která využívá výškového rozdílu zákrutu řeky (Nevrlý, 1983).

Obr. 11: Práce na hrnčířském kruhu hrnčře z Poustky (autor foto: Lucie Suchá, 20. 5. 2007)

Obr. 12: Výsledná práce téhož řemeslníka s keramikou (autor foto: Lucie Suchá, 20. 5. 2007)

Obr. 13: Rozhledna Frýdlantská výšina (zdroj: <http://www.rozhlednyunas.cz/picture/1003/> , 19.1.2008)
Poslední zastávku při prohlídce po keramických dílnách nám zajistí Heřmanice.

8.2 Cesta po dílnách s textilem

Těchto dílen se ve výběžku vyskytuje méně než dílen s keramikou. Výpravu bude nejlepší začít v Raspenavě, poté můžeme postupovat přes Hejnice do Lázní Libverda. Lázně jsou tu již od počátku 17. století. Hosté využívají přírodní zdroje minerálních pramenů, zároveň mohou využívat starý anglický park, můžeme se také pokochat řadou chráněných domů, které pocházejí z let 1800–16. Dnes je zde léčba zaměřena především na nervové choroby, vyčerpanost, stavy únavy, nemoci svalů, kloubů, cév a srdce.

Nad lázněmi ve svahu při silnici stojí výletní restaurace Obří sud. Objekt ve tvaru sudu se tu objevil roku 1931 (David, 2003).

Za poslední zastávkou pojedeme z Lázní Libverda po hlavní silnici do Nového Města pod Smrkem. Toto město byla založeno roku 1584 jako hornická obec, na město bylo povýšeno v roce 1592. V blízkém okolí se těžila cínová, železná a měděná ruda (Měděnec a Rapická hora) (Čihař, 2002).

Měděnec byl dříve označován jako Železná hora. Byl jedním z center novoměstského hornictví v 16. až 17. století (Nevrlý, 1983).

Rapická hora je nevýrazný vrchol na hřebetu sbíhajícím k severu z masívu Smrku. Je známá jako druhé centrum těžby cínu zejména v 16. a 17. století (Nevrlý, 1983).

Obr. 14: Tašky ze lnu z atelieru Edgart (autor foto: Lucie Suchá, 20. 5. 2007)

8.3 Cesta po dílnách s výrobky ze dřeva

Tuto exkurzy bychom mohli začít v Dolní Řasnici. Dolní Řasnice se rozkládá po obou stranách údolí stejnojmenné říčky. Poprvé uváděna roku 1381. Připomíná se zde obydlí kováře Ondřeje Stelziga (Nevrlý, 1983). Odtud bychom mohli pokračovat do Lázní Libverda, odkud by se dalo bez problémů jet na kole po značených turistických cestách na nejvyšší horu Frýdlantského výběžku, zároveň nejvyšší horu Jizerských hor, Smrk, která měří 1124 m a z ní pokračovat dále na kole přes Paličnick opět do Hejnic, kde se nachází třetí dílna zaměřená na výrobky ze dřeva. Při cestě ze Smrku na Paličnick po červené stezce můžeme navštívit pramen řeky Jizery. Paličnick je asi 30 m vysoké vyhlídkové skalisko. Nabízí nám nádherný výhled na severní partie hor i do údolí Smědé. V okolí se nachází horolezecké skály (Nevrlý, 1983).

8.4 Cesta po dílnách s výrobky z medu a včelími produkty

Tyto dílny, i když jsou jen dvě, jsou poměrně daleko od sebe, pokud chceme jet pohodlně autem, alespoň si můžeme lépe prohlédnout krásy této oblasti. Tu první navštívíme v Raspenavě a druhou v Dolní Řasnici.

8.5 Cesta po výrobě mléka a mléčných výrobcích

Pokud se vydáme navštívit místa, kde se vyrábí mléčné výrobky, navštívíme pokaždé samý kraj výběžku, podíváme se na hranice se sousedním Polskem. Nejznámější a nejvýznamnější je bez pochyb Dvůr Hlaváč, který se nachází v obci Ves, v nejsevernější části Frýdlantska. Po cestě za druhým místem s výrobou mléčných výrobků, do Jindřichovic pod Smrkem, určitě navštívíme meandry řeky Smědé, které leží kousek od Vsi, a Pohanské kameny, ty se nacházejí mezi obcemi Loučná a Předlánci.

Obr. 15: Meandry řeky Smědé (zdroj: <http://www.ob-vis.net/zajimavosti/meandry.htm> , 19.11.2008)

Pohanské kameny je skupina mohutných balvanů tzv. rumburské žuly na návrší nad obcí Višňová. Jsou označovány jako série pravidelných větších i menších skalních mís (Nevrlý, 1983). Odtud budeme pokračovat přímo do Jindřichovic pod Smrkem. Z Jindřichovic je to malý kousek na Kamenný vrch.

8.6 Pěstování jiřin

Pěstování jiřin nelze řadit do tradičních řemesel, ale tato produkce je řazena do sdružení Vyrobeno na Frýdlantsku, proto jsem ji nevynechala. Paní Dvořákovou nalezneme kousek od Raspenavy. Pokud navštívíme tuto šlechtitelskou stanici jiřin, nabízí se nám krásný typ na výlet. Kousek odtud se totiž nacházejí Lysé skály. Lysé skály patří mezi vyhledávané skalní bludiště a nabízí vyhlídku na údolí Oldřichovského potoka (Nevrlý, 1983). Dále to je Stržový vrch. Stržový vrch je strmý a převážně bukem zarostlý vrch a státní přírodní rezervace západně od Oldřichovského potoka (Nevrlý, 1983). Poslední

zastávku nám může poskytnout Skální hrad. Skální hrad je pověstmi opředená mohutná žulová skála (Nevrlý, 1983).

8.7 Cesta za zemědělci

Můžeme říci, že tito zemědělci se nacházejí v severní polovině Frýdlantského výběžku. Pokud navštívíme všechny zemědělce, projedeme se pořádný kus cesty. Můžeme začít v Dětrichově, označovaném jako zemědělská obec, další zastávka bude v Údolí. Poté bude nejlepší, když vyrazíme směr Poustka, odtud do Arnoltic, též zemědělské vsi, a jako poslední bychom mohli navštívit Dolní Oldříš. Dolní Oldříš je označována jako odlehlá pastvinářská ves v nejzazší části Frýdlantského výběžku (Nevrlý, 1983).

9. Výstupy

Frýdlantsko nám nabízí velmi široké možnosti k využití volného času, hlavně svými krásami přírody. Jelikož tu nejsou velké továrny, které by znečišťovaly ovzduší, vyjma lomu v Polsku, je zde i mnohem čistší vzduch. I přesto bychom mohli tento region označit za turisty méně vyhledávaný.

Lidé, kteří tuto část republiky navštíví, sem přijíždí převážně za sportem. Nejvíce turistů zde určitě najdeme v zimním období, jelikož pro zimní sporty je zde mnoho příležitostí. Ty nám nabízí část Jizerských hor a také hora Smrk, ať už se jedná o sjezdové lyžování či o běžecké tratě.

Díky svému terénu je Frýdlantsko oblíbené cykloturisty. Zdejší terén je vhodný i pro méně zdatné cyklisty.

9.1 *Moje vize*

Úplně zde ale chybí letní vyžití. Například by zde mohla být koupaliště, která by umožňovala trávit volný čas. Kdyby se zde postavilo letní koupaliště s tobogány, malým brouzdalištěm pro děti, moderním sociálním zařízením a možností občerstvení, určitě by to přilákalo dostatek turistů. Nejvhodnější místo by pro takový letní areál byl v místě mezi Frýdlantem a Hajništěm, jelikož toto místo je skoro uprostřed výběžku a je zde několik přístupových cest.

Dalším lákadlem pro turisty by určitě byl sportovní areál, kde by se nacházel minigolf, který je v současné době velmi populární, dále horolezecká stěna, tenisové kurty, hřiště pro volejbal a basketbal. Malá restaurace s příjemným interiérem je samozřejmostí.

Myslím si, že lidé nejezdí cíleně za návštěvou řemeslných dílen, že je spíše navštíví, když podnikají výlety za přírodou, když je náhodně na své cestě potkají. Aby lidé přijížděli na Frýdlantsko pouze kvůli řemeslům a tím se zvýšil zájem o ně, měla by se řemesla více prezentovat na veřejnosti. Určitě by k tomu přispělo, kdyby se pořádalo více akcí, jako jsou Slavnosti sýra, Valdštejnské slavnosti a Hrnčířský trh. Myslím, že by nebylo špatné, kdyby se zavedl nový trh, který by mohl nést jméno „Z Našich dílen“, pořádal by se pravidelně, třeba jednou za čtvrt roku. Veřejnost by se tak s těmito řemesly seznámila, výrobky by jí přišly do povědomí a potom by třeba lidé mohli cíleně dílny vyhledat, aby si výrobky dokoupili či jimi obdarovali někoho blízkého.

Určitě je zapotřebí, aby se rozšířil sortiment místních výrobků. Ještě na počátku 20. století se zpracovával proutěný materiál a vyráběly se košíky, dnes však tyto výrobky úplně chybí. Z proutí se nevyrábí jen košíky, ale i květináče, různé ošatky do kuchyně, ale i dekorace do bytu. Proutěné výrobky by určitě přilákaly spousty zájemců a tudíž i návštěvníků.

9.2 Praktické využití cesty za textilem na ZŠ

9.2.1 Trasa

Začátek trasy v Raspenavě – po zelené do Lužce – dále po modré do Hejnic – zde po červené do Lázní Libverda – opět po modré do Nového Města pod Smrkem. Délka trasy cca 12km, délka i náročnost není namáhavá, dá se využít v každém ročníku druhého stupně ZŠ, třeba jako školní výlet nebo jako exkurze.

9.2.2 Úkoly pro žáky

Vycházím z toho, že máme ve třídě 20 až 24 žáky, rozdělím je do čtyř skupin cca po pěti až šesti žácích. Pro lepší orientaci si skupiny pojmenuji dle písmen abecedy: A, B, C a D. Postupně projdeme všechna čtyři města, kde nás čekají dílny s textilní výrobou. Žáci budou dopředu srozuměni s úkoly, které budou při výletě zpracovávat a po následném návratu do školy hodnotit. Skupiny A a B budou mít ve všech obcích stejné úkoly, totéž bude platit pro skupiny C a D, které budou taktéž zpracovávat stejné úkoly, ale zcela odlišné od skupin předešlých. Po ukončení výletu si výsledky stejných úkolů porovnejí a o svých závěrech budou informovat zbylé dvě skupiny, které měly úkoly jiné.

Každé dvě skupiny budou mít v každé obci jeden úkol, vychází tedy na každou skupinu během celého výletu čtyři úkoly.

U všech skupin jsem se zaměřila na socioekonomický průzkum. Žáci by si měli především všimnout způsobu života obyvatel a životní úrovně.

9.2.3 Úkoly pro skupiny A a B

Raspenava – podle místních plakátů najít, které kulturní akce se v Raspenavě konají v daný měsíc (kino, trhy, koncerty, přednášky,...)

Hejnice – zjistit, kolik návštěvníků přišlo za poslední měsíc do chrámu Panny Marie

Lucie SUCHÁ: Tradiční řemesla na Frýdlantsku a jejich vliv na cestovní ruch

Lázně Libverda – pořídit fotku nejzajímavějšího místa

Nové Město pod Smrkem – udělat krátký rozhovor s pár lidmi na téma: Co byste ve městě změnili?

9.2.4 Úkoly pro skupiny C a D

Raspenava – zjistit, jaká je dopravní obslužnost města, z jízdních řádů vyčíslit frekvenci autobusové dopravy za den

Hejnice – vypátrat, kolik obchodů s potravinami se ve městě nachází

Lázně Libverda – taktéž pořídit fotku nejzajímavějšího místa

Nové Město pod Smrkem – udělat krátký rozhovor s pár lidmi: proč žijí právě v tomto městě?

9.2.5 Vyhodnocení

Po návratu do školy nejprve skupiny A a B porovnají své výsledky a vytvoří závěr, k čemu došly. Totéž provedou skupiny C a D. Je pravděpodobné, že žáci dojdou ke stejným výsledkům, asi zjistí stejný počet obchodů s potravinami, možná, že pořídí i stejné fotografie zajímavých míst.

Až si navzájem zkonfrontují výsledky svého pátrání, poučí zbývající dvě skupiny o své práci. Společně se pokusí vyhodnotit život v těchto městech. Na základě zjištěných údajů se pokusí vytvořit předpoklady, jestli tu jsou lidé spokojeni, jestli je zde všechno, co k životu potřebují, nebo jestli něco chybí.

Výsledky by se mohly zpracovat písemně a nějak graficky upravit a následně vyvěsit ve škole jako projekt mapující socioekonomické podmínky obyvatel těchto měst.

10. Závěr

Bohužel se nepodařilo sehnat dostatečné množství věrohodných materiálů k tomu, abych zpracovala rozdíly ve vývoji řemesel u nás, v sousedním Polsku a blízkém Německu, proto jsem tento cíl, který byl na začátku stanoven, nemohla vypracovat.

Podobných příkladů, kde se snaží podpořit místní řemeslníky, je plno. Existuje i sdružení místních značek a jejich systém je výrazně propracovanější než zde na Frýdlantsku, kde to je spíše na začátku. Mimo tohoto systému funguje např. značení v Českém ráji. Jinak v Evropě existuje mnoho systémů na místní nebo i vyšší úrovni (zajímavý je např. v Rakousku "Meisterstrasse").

Diplomová práce je zaměřena na tradiční řemesla na Frýdlantsku. Z dostupných pramenů jsem zjistila, že v minulosti (do 2. světové války) bylo na Frýdlantsku mnohem více řemesel než v současnosti. Nejenže v minulosti byla mnohem větší nabídka řemesel, bylo jich i mnohem více, co se počtu týče.

Frýdlantsko nám svou nádhernou přírodou nabízí mnoho způsobů ke sportovním příležitostem. Snaží se přilákat turisty, např. různými akcemi (viz Slavnosti sýra a Valdštejnské slavnosti), ale to příliš nestačí. Aby sem přijíždělo stále více a více turistů, je potřeba zlepšit nabídku služeb a vytvořit více sportovních příležitostí, zejména těch letních. Jak už jsem se zmínila, bylo by třeba častěji pořádat trhy s místními výrobky, aby se zvýšil zájem o řemesla a jejich produkty.

Myslím, si že Frýdlantsko má pro cestovní ruch dobré předpoklady, jen je třeba je lépe využít.

Návaznost dnešních řemesel na původní s sebou žádnou tradici nenese, protože se zde naprosto vyměnilo obyvatelstvo. Pokud budeme za tradiční považovat ta řemesla, která zpracovávají přírodní suroviny, kterých je dostatek, např. dřevo či hlínu, můžeme dnešní řemesla označit za tradiční a mají na původní návaznost. Neboť pro Frýdlantsko byly a jsou stále typické výrobky ze dřeva.

Seznam bibliografických citací

Adresbuch für Bezirk Frýdlant. /Adresář Frýdlantu/. Frýdlant, 1915

Anděl, R., Karpaš, R. (2002): *Frýdlantsko – minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec, Nakladatelství 555, 240 s., ISBN – 80-86424-18-9

Bína, J. (2002): *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky*. Brno, Urbanismus a územní rozvoj, roč. 5, s. 2–11

Czso.cz [online]., poslední aktualizace 2008, [cit. 19.11. 2008]. Dostupné z <<http://www.czso.cz>>

Čihař, M. (2002): *Naše hory*. Praha, Ottovo nakladatelství, 278 s., ISBN 80-7181-760-0

David, P., Soukup, V. (2002): *999 turistických zajímavostí České republiky*. Praha, Kartografie, 392 s., ISBN – 80-7011-706-0

David, P., Soukup, V. (2005): *666 přírodních krás České republiky*. Praha, Kartografie, 224 s., ISBN – 80-7011-717-6

Doubnerová, J. (2006): *Rozvojové dokumenty Frýdlantsko*. [CD]

Hušková, L. (2008): *Využití freeware GIS při výuce zeměpisu*. [diplomová práce]. Liberec, FP TUL, 89 s.

Kolektiv (2002): *Liberecko. Chráněná území ČR*. Praha, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 331 s., ISBN – 80-86064-43-3

Kolektiv (2006): *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I. díl*. Praha, Deranus, 759 s., ISBN – 80-250-1310-3

Kolektiv (2007): *Katalog výrobců Vyrobeno na Frýdlantsku*. Geoprint, Frýdlant, 21 s.

Kolektiv (2008): *Atlas životního prostředí libereckého kraje*. Liberecký kraj, Liberec, 44 s., ISBN – 978-80-254-2872-6

Mapy.cz [online]., poslední aktualizace květen 2008, [cit. 24.11. 2008]. Dostupné z <<http://www.mapy.cz>>

Moodle.cz [online]., poslední aktualizace září 2008, [cit. 20.11. 2008]. Dostupné z <<http://www.moodle.kge.tul.cz>>

Nevrlý, M. (1982): *Jizerské hory*. Praha, Olympia, 331 s.

Lucie SUCHÁ: Tradiční řemesla na Frýdlantsku a jejich vliv na cestovní ruch

Řeháček, M., Vinklát, P.D. (1999): *Frýdlantsko*. Liberec, OÚ Liberec, 44 s.

Sýkora, J. (1996): *Povídání o Frýdlantsku. Frýdlant*, MÚ ve Frýdlantě, 28 s.

Přílohy

Příloha 1: Návrh struktury webových stránek

Úvod - řemesla

Historie – osídlení

- druhy řemesel
- výskyt řemesel
- četnost řemesel
- fotogalerie s pozůstatky starých dílen

Současnost – současná řemesla

- podporující organizace
- mapa dnešních řemeslníků s kontakty na ně
- fotogalerie dílen

Akce – trhy

- slavnosti
- galerie, místa s možností prodeje výrobků
- fotogalerie výrobků, slavností

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (a)

Název obce	počet druhů řemesel	Pekař	Bednář truhlář	Palírna	Pila	Knihář	Krejčí	Soustruž- ník	Řezník, uzenář
Frýdlant	51	13	1	3	6	2	14	2	13
Nové Město pod Smrkem	29	15	12				1		15
Hejnice	32	7	3	2		1	11	7	9
Arnoltice	18	1	1						1
Libverda	18	3	1				1	1	3
Řasnice	16	2	2		1				3
Bulovka	16	3	4						2
Boleslav	4		2						1
Kristiánov	6		1						
Dětfichov	16	3	4				4		4
Víska	8	1	2						
Habartice	17	2	7						2
Andělka	9	1	2						1
Ferdinádov	10	2	2		2			1	1
Háj	5	1							
Hajniště	8	1							
Jindřichovice pod Smrkem	17	6	6		1		2		
Heřmanice	14	3	3		1				1
Vysoká	2								
Peklo	0								
Kunratice	11	2	3				1		
Loučná	2								
Ludvíkov	14	2	4						1
Luh	14	3	6						2
Lužec	11	1	2						1
Minkovice	7		1				1		1
Nové Pertoltice	4		1						1
Dolní Pertoltice	9	2	1						1
Horní Pertoltice	8		1						
Dolní Oldříš	7		1						
Albrechtice	8	1	3						1
Filipovka	4		1				1		
Předlánce	13	2	1						2
Raspenava	23	4	4		1				6
Větrov	15	3	1	1					4
Dolní Řasnice	18	3	4						2
Krásný Les	15	3	4						1
Černousy	5						2		
Višňová	14	2	1						2
Bílý Potok	20	4	5					14	2
Ves	9	1							2
Jizerka	1								
Srbská	11	2	1						2
Poustka	6	1	1						1
Saň	3	1							

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (b)

Název obce	Kadeřník	Zahradník	Pohostin- ství	Porodní bába	Klobouky	Kovárna	Klempř	Výroba košíků	Kožedělník	Taxi
Frýdlant	13	5	34	3	8	7	3	1	3	6
Nové Město pod Smrkem	10	2	30	2	3	2	4		1	
Hejnice	8	5	26	1	5	1	3	2		2
Arnoltice	1	1	4				1			
Libverda	1	1	23				1			
Řasnice	2	3	7				2			
Bulovka	2		7				1	1		
Boleslav			2							
Kristiánov	1		3							
Dětřichov	3		6				2	1		
Víska	1		2				1			
Habartice	1	1	6						1	
Andělka	1	1	4							
Ferdinádov	1		5							
Háj			1							
Hajniště		1	6							
Jindřichovice pod Smrkem	3		9	2			1			
Heřmanice	4	1								1
Vysoká			2							
Peklo										
Kunratice	2		5				1			
Loučná			1							
Ludvíkov	2		7							
Luh		3	6		1		1			
Lužec			3	1						
Minkovice			2	1			1			
Nové Pertoltice			2				1			
Dolní Pertoltice			2	1						
Horní Pertoltice	1	1	3							
Dolní Oldříš	1		2							
Albrechtice	1		3							
Filipovka			2							
Předláňce			2							
Raspenava	5	3	18				3		2	3
Větrov	2	1	9	1			1			
Dolní Řasnice	3	1	8	1			1			
Krásný Les		1	6				1	1		
Černousy			4							
Višňová	3						2			
Bílý Potok	2			1					1	
Ves			3	1						
Jizerka			5							
Srbská			4							
Poustka	1		2	1						
Saň			1							

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (c)

Název obce	Mlynář	Učitel hudby	Kožeš- nictví	Řemenář	Kovář	Mýdlář	Hračky	Zámeč- nictví	Krejčí	Švec
Frýdlant	2	2	3	6	1	1	1	8	14	24
Nové Město pod Smrkem				2	9	1		6	19	9
Hejnice		2		2	2			1	8	9
Arnoltice	1			1	1			1	1	1
Libverda					1			1	1	2
Řasnice	1				1			1	3	2
Bulovka	1			1	3				1	4
Boleslav										
Kristiánov										2
Dětřichov	1			1	2				5	2
Víska	1									1
Habartice	1			1	1		1		4	5
Andělka					3				2	1
Ferdinádov							3			2
Háj	1								2	
Hajniště	1									
Jindřichovice pod Smrkem	2			3	2				2	4
Heřmanice	2			1	1				1	2
Vysoká										
Peklo										
Kunratice					2				2	1
Loučná										1
Ludvíkov	2				2				2	4
Luh	2			1				1	3	3
Lužec	1									1
Minkovice										1
Nové Pertoltice										
Dolní Pertoltice					1					2
Horní Pertoltice	1				1					1
Dolní Oldříš					1			1		
Albrechtice					1					1
Filipovka										
Předláne	2				1					2
Raspenava					4			3	6	6
Větrov	1			1	2				2	2
Dolní Řasnice				3	3			3	1	1
Krásný Les	2				3			1	1	3
Černousy									1	
Višňová	1			2	2			1	1	1
Bílý Potok	1			1	2			1	3	4
Ves	1				1				1	
Jizerka										
Srbská	1				1			1	1	2
Poustka										
Saň										2

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (d)

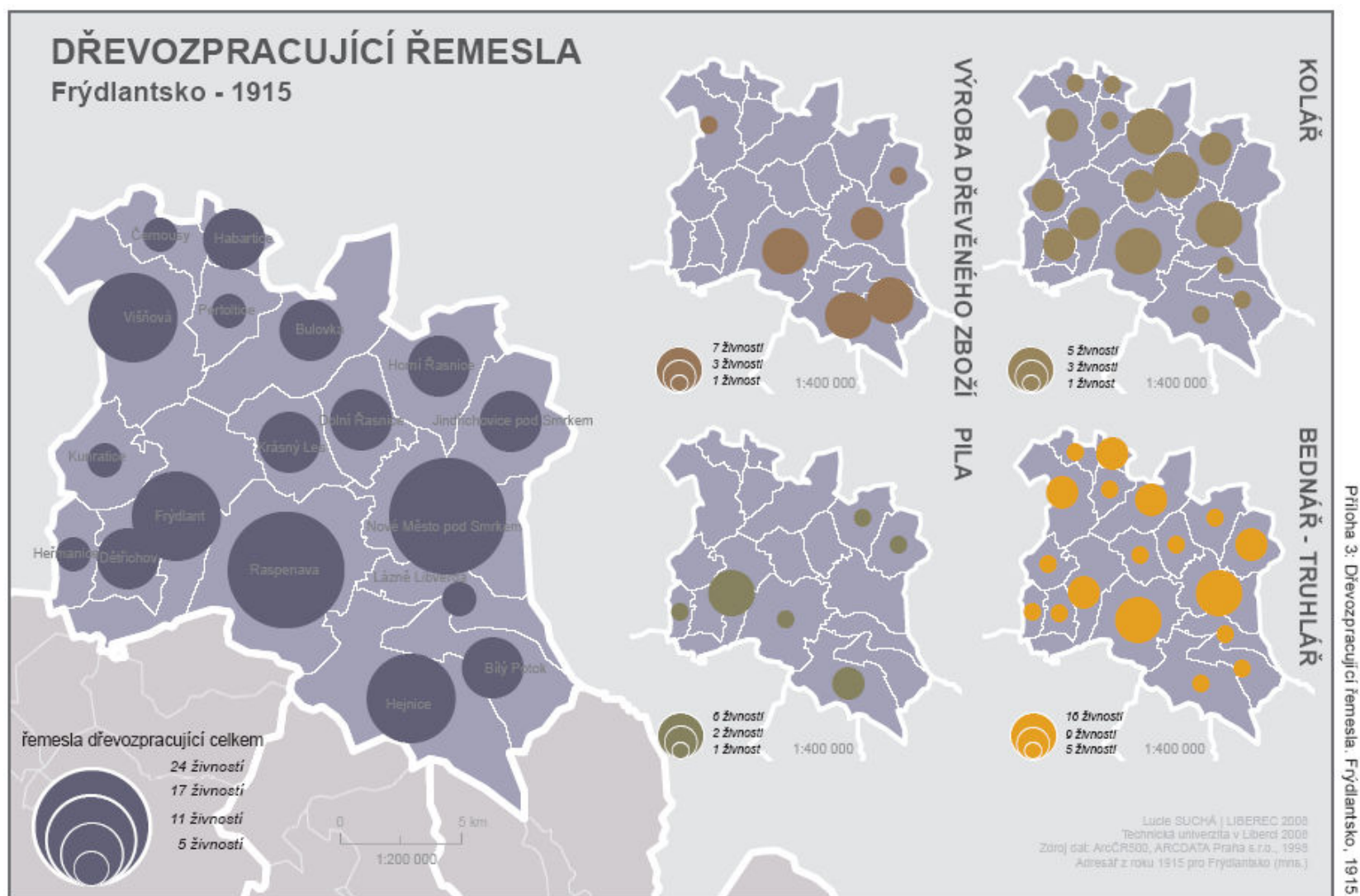
Název obce	Sochař	Kolář	Hodinář	Mandl	Cihlář	Cukrář	Pokrývač	Instalater	Malíř	Nožíř	Tkalcovna
									Lakýrník		
Frýdlant	4	16	5	7	3	6					
Nové Město pod Smrkem	1	3	3			7	3	4	11	1	1
Hejnice		1	2		1	1	1	4	8		
Arnoltice		1		1	1						
Libverda		1				1					
Řasnice		1									1
Bulovka		2		2			2				
Boleslav											
Kristiánov									1		
Dětřichov		2									1
Víska											
Habartice	1	1							2		
Andělka											
Ferdinádov											
Háj											
Hajniště		1									
Jindřichovice pod Smrkem				1							1
Heřmanice									1		
Vysoká											
Peklo											
Kunratice		2							1		
Loučná											
Ludvíkov		1					1				
Luh									1		
Lužec											
Minkovice											
Nové Pertoltice											
Dolní Pertoltice		1									
Horní Pertoltice											
Dolní Oldříš		1									1
Albrechtice											
Filipovka											
Předláne	1	1		1			1				
Raspenava	1	4					2		7		2
Větrov											
Dolní Řasnice		4	1		2		1		2		
Krásný Les		2					1				
Černousy		1									
Višňová		2	1						1		
Bílý Potok		1					1		2	1	
Ves											
Jizerka											
Srbská		1									
Poustka											
Saň											

Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (e)

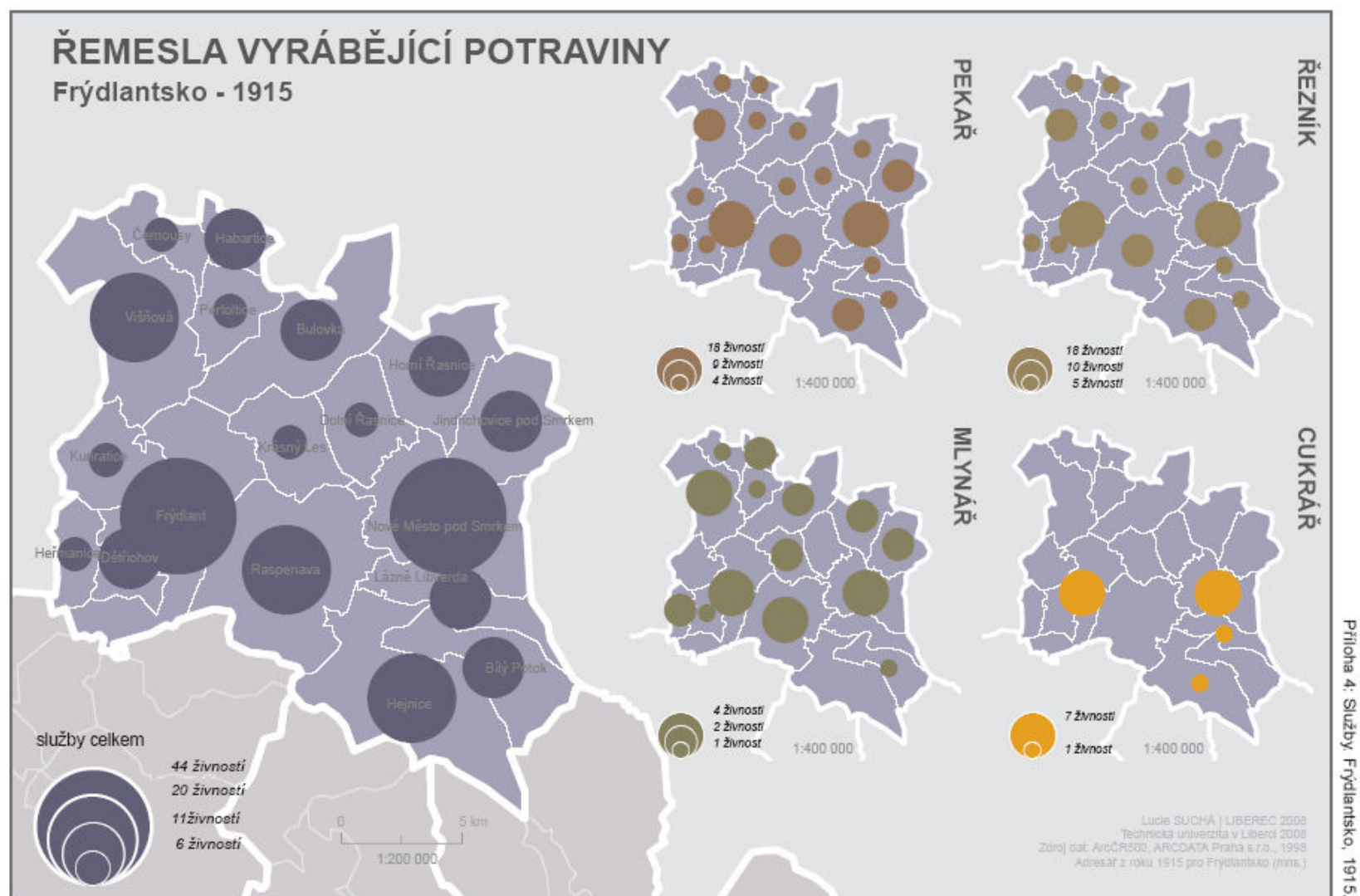
Název obce	Zubní technik	Dřevěné zboží	Sportovní potřeby	Punčochář	Hokynář	Cement. zboží	Obchodník	Malíř 101	Slepičí farma	Drátěné výrobky	Barvíř
Frýdlant											
Nové Město pod Smrkem	2										
Hejnice	1	6	1	1							
Arnoltice					3	1					
Libverda			1				3	1			
Řasnice									1		
Bulovka										1	
Boleslav					1						
Kristiánov					1						
Dětřichov					3						
Víska											1
Habartice											
Andělka											
Ferdinádov		1									
Háj					1						
Hajniště								1			
Jindřichovice pod Smrkem		1									
Heřmanice						1					
Vysoká					1						
Peklo											
Kunratice											
Loučná											
Ludvíkov		3			5						
Luh											
Lužec					1	2					
Minkovice											
Nové Pertoltice											
Dolní Pertoltice			1								
Horní Pertoltice					1						
Dolní Oldříš											
Albrechtice					1						
Filipovka						1					
Předláne		1			2						
Raspenava		5				2					
Větrov					3						
Dolní Řásnice											
Krásný Les											
Černousy					1						
Višňová											
Bílý Potok		5			1						
Ves					1						
Jizerka											
Srbská					3						
Poustka											
Saň											

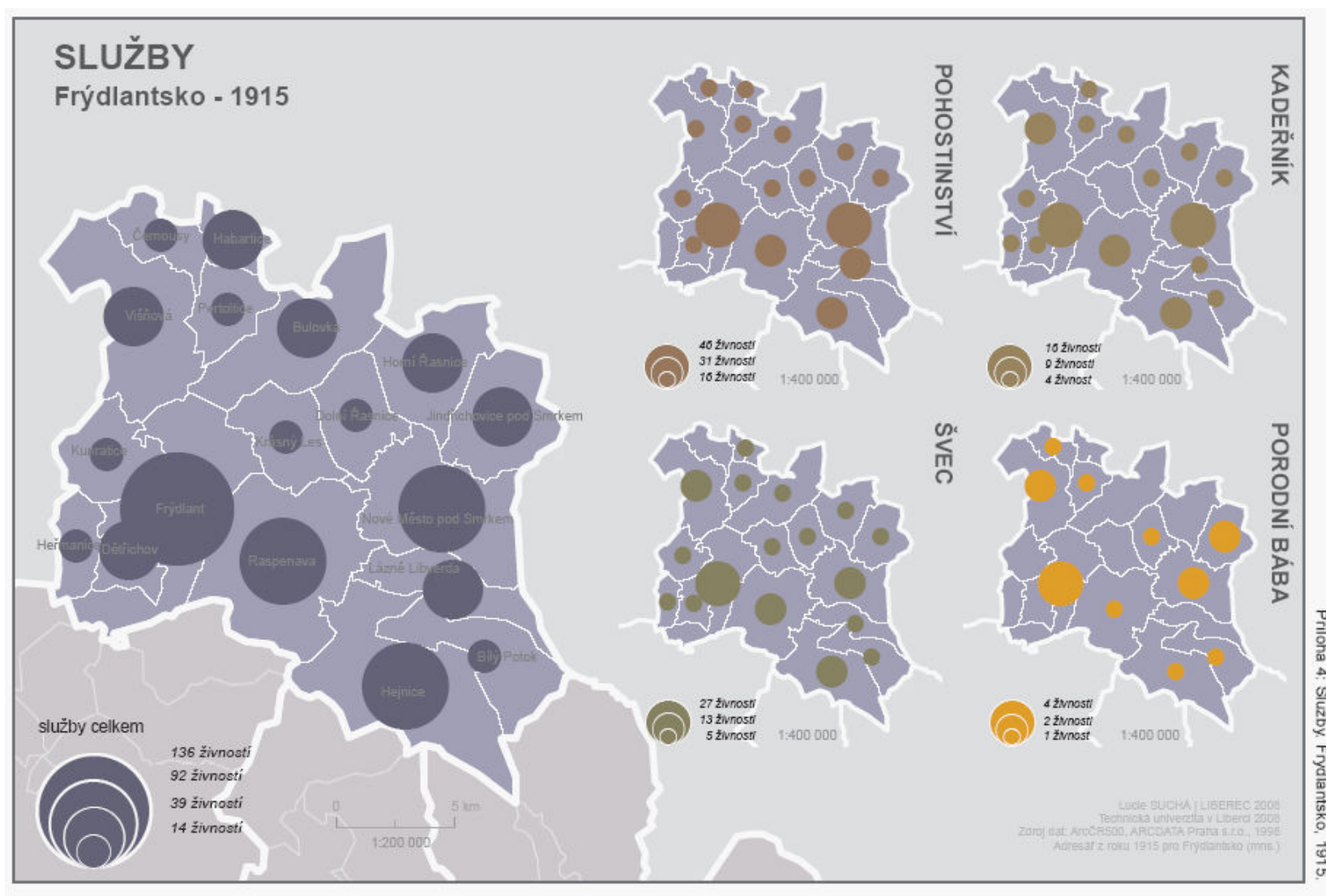
Příloha 2: Přehled řemesel v roce 1915 (f)

Název obce	Zedník	Knoflíky perly	Výr.prac. čistic.prostř	Dětské zavinovačky	Studnař	Přádelna	Chemic. výrobky	Kamnář	Hudební nástroje	Provazník	Máslač	Čalouník
Frýdlant												
Nové Město pod Smrkem												
Hejnice												1
Arnoltice												
Libverda												
Řasnice												
Bulovka												
Boleslav												
Kristiánov												
Dětfichov												
Víska												
Habartice	1											
Andělka												
Ferdinádov												
Háj												
Hajniště		1		1								
Jindřichovice pod Smrkem			1									
Heřmanice												
Vysoká												
Peklo												
Kunratice												
Loučná												
Ludvíkov					1							
Luh						1						
Lužec							1	1				
Minkovice												
Nové Pertoltice												
Dolní Pertoltice												
Horní Pertoltice												
Dolní Oldříš												
Albrechtice												
Filipovka												
Předlánc												
Raspenava						2			1			
Větrov												
Dolní Řasnice												
Krásný Les										1		
Černousy												
Višňová												
Bílý Potok											1	
Ves												
Jizerka												
Srbská												
Poustka												
Saň												

Příloha 3: Dřezpracující řemesla, Frýdlantsko, 1915.

Příloha 7: Slovníček překladu řemesel (Nj – Čj)

řemeslo německy	český překlad	řemeslo německy	český překlad
Becker	Pekař	Kürschner	kožešník
Bildhauer	Sochař	Lederwaren	výrobky z kůže
Binderei	bednářství	Maurer	zedník
Brantweinerzeugung	Palírna	Messerschmied	nožíř
Brettsägen	Pila	Mietauto	taxi
Bügelanstalten	třmenařství	Molkerein	mlékařství
Buchbinder	Knihář	Mühlen	mlynář
Büchsenmacher	Puškař	Musikführer	dirigent
Bürstenerzeugereien	kartáčovna	Musikunterricht	učitel hudby
Dachdrecker	pokrývač	Pelzwarenhandel	kožešnictví
Damenschneiderinnen	dámská krejčová	Riemer	řemenář
Drachtwaren	výrobky z drátu	Sageschmied	kovář
Drechserei	soustružník	Seifensau erg.	mýdlař
Färber	barvíř	Settler - Tapezierer	řemenář, čalouník
Feilenhauer	pilníkář	Schirmmacher	deštníkář
Flaschenbierabfüller	Stáčírna piva	Schlieferie	brusírna
Fleischer und Selcher	řezník a uzenář	Schlosserei	zámečnictví
Friseur und Raseur	kadeřník a holič	Schmied	kovář
Gärtner	zahradník	Schmied Hufschmied	podkovář
Gastgewerbe	pohostinství	Schneider	krejčí
Geburtsassistentinnen	porodní bába	Schuhmacher	obuvník
Geometr	geometr	Siebmacher	sítař
Gerber	koželužna	Spielwaren erg.	výroba hraček
Glaser	sklenář	Spinnereien	přádelna
Gummiwaren	výrobky z pryže	Steinbildhauer	kamenosochař
Gürtler	řemenář	Steindruckerei	kamenotiskař
Handarbitenerzeugung	ruční výrobky	Strickwaren erg.	pletené zboží
Handweberei	ruční tkalcovna	Strumfwirker	punčochář
Hebammen	porodní bába	Tapezierer	čalouník
Holzbildhauer	dřevosochař	Tischler	stolař
Holzpantoffelerz	výroba dřeváků	Töpferei	hrnčíř
Hutmacher	kloboukář	Uhrmacher	hodinář
Instrumenten erg.	výroba hud. Nástrojů	Wagner	kolář
Kaffeschank	kavárna	Wäschenmangeln	mandl
Kinderwagen erg.	výroba kočárků	Waschmittel	prací prostředky
Klavierstimmer	ladič klavírů	Weberein	tkalcovna
Klempnerein	klempířství	Webwaren	výroba tkanin
Konditor	cukrář	Zahntechniker	zubní technik
Korbmacher	košíkář	Ziegelei	cihelna, cihlář
Krämer	hokynář	Zimmermeister	tesař
Kunstblumen	výroba umělých květin	Zuckerbäcker	cukrář
Kupferschmiede	kovotepec		

(zdroj: Adresář pro rok 1915)